

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Minna Kauppinen
Sari Multanen

KIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA
TYÖNTEKIJÖIDEN KUVAAMANA

Opinnäytetyö
Marraskuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijät
Minna Kauppinen, Sari Multanen

Nimeke
Kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa työntekijöiden kuvaamana

Toimeksiantaja
Joensuun kaupunki

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erään Joensuun kaupungin ylläpitämän päiväkodin työntekijöiden kokemuksia lasten välisestä kiusaamisesta. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, millaisia kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttumisen keinoja kyseisessä päiväkodissa on. Opinnäytetyömme tehtävänä oli tuottaa tietoa työntekijöiden käsityksistä päiväkotikiusaamisen muodoista ja nostaa esiin tutkimuspäiväkodin kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen keinoja.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla kuutta päiväkodin työntekijää. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelun menetelmällä. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia soveltaen. Aineisto jäsenneltiin teemoittelemalla.

Opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi, että tutkimuspäiväkodissa on havaittavissa kiusaamiselle tyypillisiä piirteitä fyysisen, psyykkisen ja sanallisen kiusaamisen muodoista. Keskeisiksi kiusaamisen ehkäisyn keinoiksi nousivat lasten sosiaalisten taitojen tukeminen, työntekijöiden arjen ratkaisut ja intensiivinen läsnäolo sekä kasvatuskumppanuus. Näiden lisäksi työntekijät kokivat varhaisen puuttumisen tärkeäksi asiaksi kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

Kieli
suomi

Sivuja 54
Liitteet 5
Liitesivumäärä 5

Asiasanat
varhaiskasvatus, kiusaamisen ehkäisy, sosiaalinen vuorovaikutus

THESIS
November 2014
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. 385-13-260 6600

Authors
Minna Kauppinen, Sari Multanen

Title
Prevention of Bullying in Early Childhood Education Described by Employees

Commissioned by
the city of Joensuu

Abstract

The aim of this thesis was to study the experiences of bullying that employees of a kindergarten situated in and upheld by the city of Joensuu have. Another purpose was to look into the ways of preventing and intervening with bullying in this particular kindergarten. We produced new data on the perceptions that the employees have of the forms of bullying. Also, we highlighted the methods that they use to prevent bullying.

The thesis was conducted by the method of qualitative research. The data was collected by interviewing six employees from the kindergarten. The interviews were executed by the method of semi-structured interview. The data was analysed by applying a theory-based content analysis and then outlined by thematising.

The results showed that there were visible signs of physical, psychological and verbal bullying present in this particular faculty. The key ways to prevent bullying were found to be the following: supporting the children's social skills, everyday-life decisions made by the employees, intensive presence and ECEC partnership. In addition, according to the employees, in order to prevent bullying it is vital to take action early.

Language
Finnish

Pages 54
Appendices 5
Pages of Appendices 5

Keywords
Early childhood education and care, prevention of bullying, social interaction

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatus	7
2.1	Varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärät	7
2.2	Päiväkotitoimintaympäristönä	7
2.3	Kasvattaja varhaiskasvatuksessa	9
2.4	Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa	10
3	Lapsen sosiaalinen vuorovaikutus	11
3.1	Lapsen sosiaalinen kompetenssi	11
3.2	Lapsen sosiaalisten taitojen kehitys	13
3.3	Lasten vertaissuhteet	16
4	Kiusaaminen ja sen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa	18
4.1	Kiusaamisen määritelmä	18
4.2	Kiusaamisen ehkäisy ja varhainen puuttuminen	20
4.3	Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma	21
5	Aikaisemmat tutkimukset	22
6	Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat	23
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä	23
6.2	Laadullinen tutkimus	24
6.3	Aineiston kerääminen	25
6.4	Aineiston analyysi	27
7	Tulokset	30
7.1	Päiväkodin työntekijöiden kokemukset kiusaamisesta	30
7.1.1	Kiusaamisen muodot	30
7.1.2	Kiusaamisen syyt	33
7.2	Päiväkodin keinot kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen	34
7.2.1	Päiväkodin työntekijöiden toiminta	34
7.2.2	Lasten havainnointi ja aikuisen läsnäolo	37
7.2.3	Lasten sosiaalisten taitojen tukeminen	38
7.2.4	Kasvatuskumppanuus	40
7.2.5	Varhainen puuttuminen	41
8	Pohdinta	43
8.1	Johtopäätökset	43
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	48
8.3	Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	49
8.4	Jatkotutkimusideat	51
	Lähteet	52

Liitteet

Liite 1	Opinnäytetyön toimeksiantosopimus
Liite 2	Opinnäytetyön tutkimuslupa
Liite 3	Haastattelurunko
Liite 4	Tutkimuslupa työntekijöiltä haastatteluun
Liite 5	Analyysitaulukko

1 Johdanto

Kiusaaminen on koettu usein ilmiöksi, joka koskettaa vain perinteisesti koulu- ja työelämää. Kiusaamisilmiö varhaiskasvatusiässä on nostettu nyt myös Suomessa esille. Kiusaamista on havaittavissa jo pienten lasten parissa ja tärkeää on, että siihen havahdutaan ajoissa. Kiusaaminen voi pitkään jatkuessaan johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. Tästä syystä kiusaamista ehkäisevä työ on tärkeää jo varhaiskasvatuksessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 1.) Opinnäytetyömme aiheena on kiusaaminen ja kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Aihe on merkittävä siitä syystä, että varhaiskasvatuksessa tehtävällä kiusaamisen vastaisella työllä voidaan ennaltaehkäistä lasten syrjäytymiskierteen syntymistä.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen vastainen työ painottuu ennaltaehkäisemiseen. Kukaan ei synny kiusaajaksi ja voidaan ajatella, että kiusaaminen on opittu toimintatapa. Kiusaamisen vastaisessa työssä keskeistä on uusien toimintatapojen opettaminen ja vääränlaisista toimintatavoista poisoppiminen. Päivähoidossa on mahdollista vaikuttaa kiusaamisen kaltaisen negatiivisen käyttäytymisen syntymiseen, koska sosiaaliset taidot ovat harjoittelun kautta opittavissa olevia taitoja. (Repo 2013, 9–13; Juusola 2011, 8.) Sosiaaliset taidot ovat merkittävä hyvinvoinnin tekijä ihmisen elämässä ja niiden avulla ylläpidetään ihmissuhteita sekä ratkotaan erilaisia ristiriitatilanteita (Juusola 2011, 8).

Teimme opinnäytetyön toimeksiantona ja opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää erään Joensuun kaupungin ylläpitämän päiväkodin työntekijöiden kokemuksia lasten välisestä kiusaamisesta sekä päiväkodin keinoja kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Aineistonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Haastattelimme tutkimuspäiväkodin kuutta työntekijää ja toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä käsittelemme varhaiskasvatuksen keskeisiä kasvatuspäämääriä ja kuvaamme päiväkotia lapsen toimintaym-

päristönä sekä aikuisen roolia kasvattajana. Lisäksi avaamme varhaiskasvatuksessa toteutuvaa työntekijöiden ja vanhempien välistä yhteistyötä keskeisen kasvatuskumppanuus-käsitteen kautta. Keskeisiä teoreettisia viitekehyksiä opinnäytetyössämme ovat myös lapsen sosiaalinen vuorovaikutus sekä kiusaaminen ja kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Luvussa 5 esittelemme keskeiset opinnäytetyömme aiheeseen liittyvät tutkimukset.

Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat -luvussa kerromme tarkemmin opinnäytetyömme tarkoituksesta, tutkimustehtävästä ja menetelmistä, joita käytimme opinnäytetyön toteutuksessa. Seuraavaksi luvussa 7 avaamme keskeiset aineiston pohjalta nousseet tutkimustulokset. Johtopäätöksissä peilaamme saatuja tuloksia teoriaan ja aiheeseen liittyviin aikaisempiin tutkimuksiin. Pohdinta -osio käsittelee myös opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä sekä oppimisprosessiamme ja ammatillista kasvuamme. Lopuksi olemme ideoineet aiheeseen liittyviä mahdollisia jatkotutkimuksia.

2 Varhaiskasvatus

2.1 Varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärät

Varhaiskasvatus on pienten lasten parissa tapahtuvaa kasvatuksellista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus muodostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta ja se on suunnitelmallista, tavoitteellista sekä vuorovaikutteista toimintaa. Ensisijaisena tavoitteena varhaiskasvatuksessa on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Stakes 2005, 11, 15.)

Lapsuuden itseisarvoisen luonteen ymmärtäminen, lapsuuden vaaliminen ja lapsen ohjaaminen ihmisenä kasvamisessa ovat tärkeitä varhaiskasvatuksen painotusalueita. Varhaiskasvatusta ohjaavat kasvatuspäämäärät sisältävät henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisen, toiset huomioon ottavien käyttäytymistapojen vahvistamisen ja itsenäisyyden asteittaisen lisäämisen. Keskeistä on, että jokainen lapsi saa toimia ja kehittyä omana ainutlaatuisena persoonanaan. (Stakes 2005, 13.)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on omalta osaltaan luoda edellytyksiä tasa-arvoiselle sekä hyvälle yhteiskunnalle. Olennaista varhaiskasvatuksessa on, että lapsi oppii suhtautumaan myönteisesti itseensä, toisiin ihmisiin sekä erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Lisäksi keskeistä on, että jokainen lapsi oppii ottamaan muita huomioon ja välittämään toisista. Varhaiskasvatuksessa lapsia kannustetaan tekemään elämänsä koskevia päätöksiä ja valintoja omien edellytystensä mukaisesti. (Stakes 2005, 13.)

2.2 Päiväkoti lapsen toimintaympäristönä

Päiväkoti on varhaislapsuudessa keskeinen toimintaympäristö, jossa lapsi viettää suuren osan ajastaan. Koti ja päiväkoti ovat toimintaympäristöinä lapsille erilaisia. Lapsen rooli muuttuu päiväkodissa toimiessa. Päiväkodissa lapsen

tulee oppia toimimaan osana isoa ryhmää. Kasvattajilla on hoidettavan useita lapsia ja aina kasvattajien resurssit eivät riitä siihen, että kaikissa tilanteissa voitaisiin toimia lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. (Cantell 2010, 58, 61.) Päiväkodissa toimintaa voidaan järjestää pienryhmätoimintana, jolla tarkoitetaan suunnitelmallista tapaa järjestää lapsiryhmien toimintaa (Raittila 2013, 69, 74). Pienemmässä ryhmässä toimiminen helpottaa lapsen toimimista ja luo turvallisuuden tunnetta lapselle. Pienemmässä ryhmässä lapsen yksilöllisyys korostuu ja lapsi saa olla oma itsensä sekä kykenee paremmin hallitsemaan omaa toimintaansa. Aikuisen on myös helpompi havainnoida ja ohjata lasta pienryhmässä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–32.)

Päiväkotia lapsen toimintaympäristönä tarjoaa mahdollisuuden lasten keskinäiselle vuorovaikutukselle, jossa lapset ovat itse toimijoita. Toimiminen ikätovereiden kanssa on olennainen osa lasten arkipäivää päiväkodissa. (Lehtinen 2000, 20, 189.) Päiväkotia voidaan pitää yhtenä lapsen elämän merkityksellisimmistä yhteisöistä. Toimiessaan toisten lasten kanssa päiväkotiyhteisössä, lapsi saa kokemuksia siitä, miltä yhteisöön kuuluminen tuntuu, miten yhteisön jäsenyys saavutetaan, mitä yhteisössä oleminen merkitsee ja millaisia haasteita se sisältää. Ryhmässä toimiminen antaa lapselle kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja yhteiseen toimintaan kiinnittymisestä. Toimiessaan toisten lasten kanssa lapset muodostavat omaa vertaiskulttuuriaan ja saavat kokemuksia osallisuudesta. (Ikonen 2006, 149, 164.)

Varhaiskasvatuksessa lasten leikki nähdään oppimisen välineenä ja lapsen kehitystason ilmentäjänä (Vuorisalo 2009, 156). Lasten vapaata leikkiä tapahtuu päiväkodissa niin ulkona kuin sisällä. Vapaa leikki määritellään toiminnaksi, jossa lapsella on mahdollisuus valita, mitä hän leikkii ja kenen kanssa. (Reunamo & Salomaa 2014, 23–24.) Vapaan leikin aikana lapset pääsevät itse luomaan omia ystävyssuhteitaan (Helenius 2008, 60). Vapaa leikki ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset leikkisivät ilman aikuisen valvontaa tai ilman päiväkodin sääntöjä. Lapset voivat leikkiä ilman aikuisen ohjausta ja sääntöjä niin kauan kuin leikki ei vaaranna lasten turvallisuutta tai lasten leikki on vastoin päiväkodin yleisiä sovittuja sääntöjä. (Rutanen 2009, 210–212.)

2.3 Kasvattaja varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan vastuulla on lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen edistäminen (Kanninen & Sigfrids 2012, 205). Kasvattajan tulee olla sitoutunut ja hänellä täytyy olla herkkyyttä ja kykyä reagoida lasten tunteisiin ja tarpeisiin (Stakes 2005,16). Varhaiskasvatuksen laadun näkökulmasta keskeisiä kasvatusprosessin laatutekijöitä ovat muun muassa aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus, vertaisvuorovaikutus sekä toiminnan suunnittelu ja arviointi. Näillä tekijöillä on vaikutusta lasten kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. (Hujala & Fonsén 2009, 5.)

Varhaiskasvatuksessa keskeisiä kasvattajan havainnoinnin ja arvioinnin kohteita ovat muun muassa lapsen yksilöllinen kehitys, kasvattajien oma toiminta, toimintaympäristö, ryhmä ja ryhmädynamiikka, työyhteisön toimivuus ja ajankäyttö ja perheiden kanssa tehtävä yhteistyö. (Koivunen 2009, 188.) Havainnointi antaa tietoa, jonka avulla voidaan suunnitella ja toteuttaa erilaisia keinoja ja menetelmiä, joiden avulla lapsen kehitystä tuetaan (Koivunen 2009, 27).

Havainnoinnin kautta kasvattaja saa tietoa lapsen kehityksen osa-alueista, oppii tuntemaan lapsen ja ymmärtämään lapsen toimintaa. Lapsen havainnointi antaa tietoa lapsen vahvuuksista, kiinnostuksen kohteista, taidoista ja mahdollisista erityisen tuen tarpeista. Näiden havaintojen pohjalta voidaan lapselle asettaa ja saavuttaa yksilölliset kasvun ja kehityksen tavoitteet. Havainnoimalla ryhmää kasvattaja pystyy arvioimaan oppimisympäristön toimivuutta, omaa toimintaansa ja erilaisia kasvatusten menetelmiä. Ryhmähavainnoinnin avulla voidaan myös vaikuttaa ryhmädynaamisiin tekijöihin ja sosiaalisiin suhteisiin. (Koivunen 2009, 24–25, 27.)

Päivähoidon arki rakentuu käytännön eri vaiheista ja toiminnoista kuten lasten vapaasta leikistä, ruokailusta, aikuisten antamasta suorasta kasvatustoiminnasta, perushoidosta, ohjatusta toiminnasta sekä lasten tuetusta leikistä (Reunamo & Salomaa 2014, 24; Karila & Nummenmaa 2011, 111). Näiden päiväkodin eri toimintojen väliin liittyy paljon siirtymätilanteita, jotka saattavat johtaa lapsiryhmän levottomaan käytökseen. Siirtymätilanteiden huono suunnittelu tai aikuisen

antamat riittämättömät ohjeet siirtymätilanteissa voivat johtaa siihen, että lapsi joutuu tekemään yksin päätöksiä asioista, joihin hänen kykynsä eivät vielä riitä. Kasvattaja voi suunnitella siirtymätilanteet niin, että hän suorittaa siirtymät pienemmän lapsiryhmän kanssa. Näin ryhmänhallinta säilyy kasvattajalla ja samalla lisätään lasten turvallisuutta. (Koivunen 2009, 58–59, 62.)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajayhteisö muodostuu moniammatillisesta työryhmästä (Stakes 2005, 16). Kasvattaja voi hyödyntää myös muiden alan ammattilaisten sekä oman työyhteisönsä jäsenten osaamista ja tietoa. Moniammatillisen työryhmän jäsenillä on erilaista osaamista ja näin he voivat tuoda arjen tilanteisiin uudenlaista näkökulmaa ja ratkaisuja. (Kupila 2004, 116.) Kasvattaja saa neuvoja ja ehdotuksia muiden työntekijöiden havainnoista lapsesta ja sitä kautta saa lisää arvokasta tietoa lapsesta ja lapsen kehityksestä. Voidaankin puhua jaetusta kasvatusvastuusta, jolloin kasvattaja ei ole yksin tilanteiden kanssa. Kasvattaja saa myös palautetta omasta toiminnastaan muilta työyhteisön jäseniltä ja voi kehittää sen avulla omaa toimintaansa. (Koivunen 2009, 132.)

Merkitykselliseksi kasvattajien välisessä tiimityöskentelyssä nousee yhteisten tavoitteiden määrittäminen ja yhteisten pelisääntöjen sopiminen. Toimivassa tiimityöskentelyssä asioista keskustellaan avoimesti, sovitaan työnjaosta ja vastuualueista sekä annetaan rakentavaa palautetta. (Koivunen 2009, 192.) Tämän toimivan yhteistyön puute tai aikuisten erilaiset toimintatavat saattavat johtaa siihen, että lapset eivät tiedä, miten heidän kuuluu toimia. Toimimattomassa tiimityöskentelyssä voi esiintyä tilanteita, joissa lapset toimivat ilman aikuisen valvontaa tai lapsiryhmä voi olla niin suuri, ettei yksi aikuinen pysty sitä hallitsemaan. (Nurmi & Schulman 2013, 40.)

2.4 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan tiivistä yhteistyötä vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten välillä, jotta perheiden ja kasvattajien yhteisestä kasvatustehtävästä muodostuu lapsen kannalta mielekäs kokonaisuus (Stakes 2005, 11).

Vanhempien ja työntekijöiden välistä kasvatusyhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja työntekijöiden tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemiseksi. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat ja työntekijät jakavat tietoaan, taitojaan, näkemyksiään ja osaamistaan lapsen parhaaksi yhdessä neuvotellen ja sopien. (Kaskela & Kekkonen 2006, 11, 21.)

Luottamus, molemminpuolinen kunnioittaminen sekä tasavertaisuus työntekijöiden ja vanhempien välillä ovat kasvatuskumppanuuden edellytyksiä. Työntekijöillä on vastuu kasvatuskumppanuuden edellytysten luomisesta. Heillä on myös ammatillista tietoa ja osaamista. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä erityinen tietämys omasta lapsestaan. Vanhempien ja työntekijöiden tiedot lapsesta turvaavat yhdessä parhaiten lapsen hyvinvoinnin. (Stakes 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuus rakentuu prosessimaisesti koko lapsen päivähoiton ajan. Tutustuminen, arjen päivittäiset kohtaamiset ja lapsesta käydyt kasvatuskeskustelut muodostavat kasvatuskumppanuutta. Vanhempien kanssa käydyissä kasvatuskeskusteluissa luodaan yhteistä todellisuutta ja ymmärrystä lapsesta sekä yhdistetään vanhempien ja työntekijöiden erilaisia tulkintoja lapsesta. (Kaskela & Kekkonen 2006, 41–46.) Avoin vuorovaikutus ja päivittäinen vuoropuhelu työntekijöiden ja vanhempien välillä helpottavat erilaisten ongelmien ja lasten erityisten tuen tarpeiden puheeksi ottamista (Kaskela & Kekkonen 2006, 21).

3 Lapsen sosiaalinen vuorovaikutus

3.1 Lapsen sosiaalinen kompetenssi

Sosiaalisella kompetenssilla eli sosiaalisella kyvykkyydellä tarkoitetaan yksilön kykyä olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Sosiaalinen kompetenssi pitää sisällään muun muassa kyvyn sitoutua sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä kyvyn tavoitella ja saavuttaa tarkoituksenmukaisia sosiaalisia päämääriä. Lisäk-

si kyky muodostaa ystävyssuhteita ja saavuttaa suosiota tovereiden joukossa sisältyvät yksilön sosiaaliseen kompetenssiin. (Keltikangas-Järvinen 2012, 51.) Sosiaalisesti pätevässä vuorovaikutuksessa yksilö saavuttaa omia toivomiaan vuorovaikutuksen päämääriä samalla kuitenkin ylläpitäen myönteisiä suhteita toiseen tai ryhmään (Poikkeus 2011, 86).

Lapsella sosiaalinen kompetenssi näyttäytyy kykynä päästä leikkeihin mukaan, taitoina neuvotella itselleen mieluisa toimintarooli leikissä ja kykynä tehdä leikkiehdotuksia, joita toiset lapset kuuntelevat. Lisäksi sosiaalinen kompetenssi näkyy lapsen toiminnassa siten, että hän osaa torjua toisen aloitteita tai mielipiteitä katkaisematta keskusteluyhteyttä toiseen. Lapsen minäkuva ja itsetunto vaikuttavat lapsen sosiaaliseen kyvykkyyteen toimia toisten kanssa vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen kompetenssi pitää sisällään monia eri alataitoja, joita ovat muun muassa sosiaaliset taidot, sosiokognitiiviset taidot sekä itsesäätely ja tunnetaidot. (Poikkeus 2011, 86.)

Sosiaaliset taidot ovat sosiaalisesti hyväksyttyjä käyttäytymismuotoja, jotka luovat edellytykset rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa. Merkittäviä sosiaalisia taitoja ovat mielenkiinnon osoittaminen toisia kohtaan, toisten kuunteleminen, omien mielipiteiden ilmaiseminen, keskusteleminen ja toimiminen ohjeiden mukaisesti. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu myös taito liittyä ryhmään ja toimia ryhmässä. Myös jakaminen ja neuvottelutaidot ovat keskeisiä sosiaalisia taitoja. (Kauppila 2005, 125–128, 136–138.) Sosiaalisia taitoja tarkastellessa on tärkeää erottaa toisistaan sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Sosiaalisuus on ihmisen synnynnäinen temperamentin piirre ja se ilmaisee, miten kiinnostunut ihminen on muista ihmisistä ja heidän seurastaan. Sosiaaliset taidot ovat opittuja taitoja ja ne ilmaisevat sitä, miten hyvin ihminen tulee toimeen muiden ihmisten kanssa ja miten hyvin hän kykenee ratkaisemaan ristiriitatilanteita loukkamatta muita. (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18.)

Sosiaalisesti pätevä vuorovaikutus edellyttää yksilöltä kykyä tehdä oikeaan osuvia havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista. Toinen edellytys sosiaalisesti pätevälle vuorovaikutukselle on kyky ennakoida oman toiminnan seuraamuksia. Kyetessään tulkitsemaan tilanteen oikein, yksilö pystyy muodos-

tamaan pohjan tilanteen vaatimalle toiminnalle. Yksilöllä on käytössään erilaisia toimintamalleja sosiaalisten tilanteiden ratkaisemiseksi. Joskus tilanne vaatii neuvottelua tai ongelmiin tiukasti tarttumista. Toisinaan tilanne vaatii sovittelua tai vetäytymistä. (Salmivalli 2005, 85; Keltikangas-Järvinen 2012, 22.) Tilanteen tulkitseminen niin sanotusti oikein edellyttää sosiokognitiivisia taitoja (Salmivalli 2005, 85). Sosiokognitiivisia taitoja ovat siis muun muassa taito asettua toisen asemaan ja kyky arvioida ja ennakoida oman toiminnan seurauksia (Poikkeus 2011, 86).

Itsesäätelytaitojen kehityksessä merkittävässä asemassa ovat sosiokognitiiviset taidot. Käsitys sosiaalisesti hyväksytystä käyttäytymisestä ja ympäristön odo-
tuksista sekä kyky säädellä omaa toimintaa ja tunteita niiden mukaisesti ovat hyvän itsesäätelyn perusta. (Määttä & Aro 2011, 42.) Sosiaalisesti pätevä vuoro-
vaikutus edellyttää yksilöltä tunteiden ilmaisemista ja säatelemistä. Merkityk-
sellistä on, miten voimakkaana yksilö tunteensa ilmaisee ja esimerkiksi millai-
sella käyttäytymisellä tunteensa kohdentaa. (Poikkeus 2011, 95; Repo 2013, 19.) Tunnetaidot ovat osa sosiaalista käyttäytymistä ja ne ohjaavat omalta osal-
taan lapsen tekoja, päätöksiä ja ajatuksia. Vuorovaikutustilanteissa tunnetaito-
jen merkitys korostuu ja keskeistä on se, miten lapsi kykenee kokemaan, näyt-
tämään ja vastaanottamaan erilaisia tunteita. (Kullberg-Piilola & Peltonen 2000, 13–17.)

3.2 Lapsen sosiaalisten taitojen kehitys

Sosiaalisten taitojen kehitys saa perustansa varhaislapsuudessa saatujen ko-
kemusten pohjalta. Sosiaalisia taitoja voi oppia ja oppimisprosessit vaihtelevat
eri ikäkausina. Lapsen kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana lapselle muo-
dostuu käsitys itsestään ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Keskeisessä
roolissa näiden käsityksien muodostumiselle on lapsen ja hoitajan välinen suh-
de, jota nimitetään kiintymyssuhteeksi. Kiintymyssuhteen myötä lapselle syntyy
luottamus ihmisiin ja tämän myötä myöhemmin kyky toimia toisten kanssa yh-
dessä. Varhaisina vuosina lapselle muodostuu kokemuksia siitä, miten ihmiset
kohtelevat toisiaan, voiko ihmisiin luottaa, miten ihmisen huomion saa herätet-

tyä ja millaisia tunteita ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyy. (Keltikangas-Järvinen 2012, 7–8.)

Lapsen temperamentti eli synnynnäinen valmius reagoida tietyllä tavalla ympäristön ärsykkeisiin ja tapa toimia tietyllä tyylillä voivat vaikuttaa sosiaalisten taitojen kehitykseen (Keltikangas-Järvinen 2010, 18, 30). Sosiaalisia taitoja kuitenkin opitaan kokemuksen sekä kasvatuksen kautta ja jokainen ihminen voi oppia riittävät sosiaaliset taidot. Huolimatta siitä, että sosiaalisuus on yksi synnynnäisistä temperamentin muodoista, se ei johda automaattisesti hyviin sosiaalisiin taitoihin. Toisaalta synnynnäinen lähtökohta voi helpottaa sosiaalisten taitojen oppimista. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49–50.)

Lapsen sosiaaliset valmiudet toimia toisten kanssa kehittyvät iän myötä (Keltikangas-Järvinen 2010, 153). Jo parin kuukauden ikäinen vauva voi kiinnittää huomiota ja osoittaa mielenkiintoa toisia vauvoja kohtaan, kuitenkin kiinnostuminen toisista lapsista ja kontaktin ottaminen toisiin lapsiin lisääntyy toisena ikävuotena. Tällöin lasten välinen vuorovaikutus on niin sanottua rinnakkaisleikkiä ja lapset esimerkiksi juoksevat peräkkäin tai leikkivät samaa leikkiä vierekkäin. 2-vuotiaalla ei ole vielä tarpeeksi keinoja olla vuorovaikutuksessa eikä hän pysty ymmärtämään toimintansa seurauksia. (Keltikangas-Järvinen 2010, 202, 212–213.) Toisen ikävuoden aikana lapsen toiminta saatetaan usein tulkita aggressioksi, jos lapsi esimerkiksi työntää toisen lapsen kumoon tai kaataa hiekkaa tämän päälle. Toiminnan voidaan kuitenkin ajatella olevan yhdessä olemisen harjoittelua ja toiminnan taustalla ymmärtämättömyys. Aikuisen tehtävä on puuttua tilanteeseen ja ohjata lasta toimimaan tilanteessa sopivalla tavalla. (Keltikangas-Järvinen 2012, 150–151.)

Lasten välinen vuorovaikutus lisääntyy huomattavasti kahden ja kolmen ikävuoden välillä. Lasten välisissä leikeissä on havaittavissa juonta ja leikkijöillä omia rooleja. Tässä ikävaiheessa lapsi valitsee leikkiseurakseen mieluummin toisia lapsia, vaikka omat vanhemmat olisivatkin paikalla. 3–4-vuoden iässä lapsi pystyy jo toimimaan ryhmässä yhteisten sääntöjen mukaan ja tällöin lapsilla on leikissä omat roolinsa. Roolien ottaminen leikeissä osoittaa, että lapsi pystyy yhdistämään omia näkökulmiaan toisten näkökulmiin. (Keltikangas-Järvinen 2012,

152–153.) Neljän ikävuoden tienoilla lapsi pystyy ymmärtämään, että ihmisillä voi olla samassa tilanteessa erilaisia tunteita. Tällöin lapsi ymmärtää, että toisen tunteet ovat eri asia kuin hänen omat tunteensa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 63.)

Sosiaalisten taitojen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Kotona ja vertaisryhmissä tapahtuvissa arkipäivän vuorovaikutustilanteissa lapset oppivat sosiaalisia taitoja. (Salmivalli 2005, 181.) Sosiaaliset taidot kehittyvät saatujen kokemusten, toiminnasta saadun palautteen ja mallioppimisen kautta. Näillä lapsi rakentaa sisäisen sosiaalisten taitojen malliston. (Kauppila 2005, 131–132.) Lapsen sosiaalisten taitojen kehityksen edellytyksenä ovat palkitsevat kokemukset vuorovaikutuksesta toisten kanssa. Sosiaalisten taitojen kehitys edellyttää onnistumisen kokemuksia vuorovaikutuksessa aikuisten ja vertaisten kanssa. (Kauppila 2005, 134.) Ryhmässä toimiminen ei välttämättä aina pelkästään kehitä lapsen sosiaalisia taitoja, vaan voi lisätä lapsen negatiivisten kokemusten määrää. Lapsella voi olla alusta alkaen virheellinen tapa ottaa kontaktia toiseen lapseen tai lapsi voi olla kyvytön ylläpitämään vuorovaikutussuhteita. Negatiiviset kokemukset heikentävät lapsen sosiaalisten taitojen kehitystä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 149.)

Lapsen sosiaaliset taidot eivät kehity ilman opettamista. Sosiaalisten taitojen kehittymisen avulla lapset kykenevät hallitsemaan hankaliakin sosiaalisia tilanteita. (Kauppila 2005, 134–135.) Lapsi kehittää luonnostaan tehokkaat keinot selviytyä ryhmässä sekä vertaisten seurassa, ja esimerkiksi aggressio voi olla lapselle luontainen tapa saavuttaa oma päämääränsä vuorovaikutuksessa. Kuitenkaan aggressio ei ole eettisesti tai moraalisesti hyväksyttävä keino. Lasten sosiaalisten taitojen kehityksessä korostuu kasvatuksen merkitys, jolla lapsen toiminta voi kehittyä yhteisön hyväksymäksi toimintatavaksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, 24.) Kasvattajan rooli korostuu siis lasten suotuisten sosiaalisten käyttäytymistapojen oppimisessa (Kauppila 2005, 138–139).

3.3 Lasten vertaissuhteet

Lasten vertaissuhteet voidaan määritellä saman ikäisten tai samalla kehitystasolla olevien lasten välisiksi suhteiksi (Salmivalli 2005, 15). Vertaissuhteiden merkitys kasvaa iän lisääntyessä ja lapsen irrottautuessaa yhä enemmän vanhemmistaan. Vertaisryhmällä on todettu olevan selvä yhteys lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. (Laine 2002, 15.) Toimiessaan vertaissuhteissa lapsen tietoisuus ympäröivästä maailmasta lisääntyy ja syvenee. Vertaissuhteet ovat lapsille tärkeä sosiaalinen maailma, jossa he saavat kokemuksia itsestä ja toisista lapsista toimijoina. (Lehtinen 2009, 153.)

Vertaissuhteissa lapset rakentavat omaa elämisen maailmaansa, solmivat ystävyys- ja kaverisuhteita, neuvottelevat tekemisistään, toimivat ja leikkivät yhdessä. Vertaissuhteessa toimiminen edellyttää lapselta aktiivista osallistumista toimijana. Yhdessä toimiminen edellyttää lapsilta neuvottelemista, kompromisseja ja toisen huomioonottamista. (Lehtinen 2009, 153.) Vertaisryhmän jäsenenä lapsi opettelee vastavuoroisuutta ja molemminpuolista kunnioittamista (Helenius 2008, 63). Ystävyyssuhteet ovat erityisiä vertaissuhteita ja niiden luonne on muihin vertaissuhteisiin nähden läheisempi, sitoutuneempi ja niihin usein uskoudutaan enemmän. Varhaiskasvatustilassa ystävyyssuhteissa korostuu mukavien yhteisten leikkien merkitys. Ystävyyssuhteissa lapset oppivat tunteiden säätelyä, oman vuoron odottamista ja jakamista. (Salmivalli 2005, 35–36.) Salmivallin (2005, 38) mukaan vertaissuhteissa lapsi oppii erilaisia ryhmätyöskentelyssä vaadittavia taitoja, kuten esimerkiksi yhteistyötaitoja. Varhaisissa ystävyyssuhteissa lapsi oppii erilaisia ihmissuhdetaitoja, joita tarvitaan läheisissä suhteissa. Näitä taitoja ovat esimerkiksi sitoutuminen, läheisyys ja luottamus.

Kuitenkaan pelkkä vertaissuhteiden olemassaolo ei takaa lapsen myönteistä kehitystä, vaan lasten vertaissuhteet voivat olla joko rakentavia tai hajottavia. Myönteiset kokemukset vertaisryhmässä tukevat lapsen kehitystä, kun taas kielteiset kokemukset vertaisryhmässä voivat olla lapsen kehityksen riskitekijä. Vertaisryhmässä saadut myönteiset kokemukset antavat lapselle muun muassa mahdollisuuden tuntea kuuluvansa ryhmään sekä kehittää itsetuntemustaan ja sosiaalisen todellisuuden ymmärtämistä. (Laine 2002, 15–16.) Jo alle kouluikäi-

sillä lapsilla ilmenee erilaisia ongelmia vertaissuhteissa. Kielteisten vertaissuhdekokemusten on todettu kasaantuvan tietyille niin sanottuun riskiryhmään kuuluville lapsille. Osalla aggressiivisesti käyttäytyvillä lapsilla, ujoilla ja syrjään vetäytyvillä lapsilla sekä erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on usein herkempi taipumus tulla ryhmänsä torjumiksi. (Repo 2013, 132.)

Toimiessaan vertaisryhmässä lapsi vertailee itseään toisiin. Vertailun kautta lapsi rakentaa omaa minäkuvansa ja käsitystä itsestään sekä ominaisuuksistaan. Lapsen jäädessä jatkuvasti vertaisryhmänsä torjumaksi, hän voi alkaa kokea sosiaalista epäonnistumista. (Salmivalli 2005, 33.) Laine (2002, 36) kuvaa vertaissuhteissaan epäonnistumisen kokemuksia saavan lapsen vuorovaikutusta negatiivisen vuorovaikutuksen kehäprosessina. Lapsen kokiessa jäävänsä jatkuvasti ryhmänsä ulkopuolelle, hän ei saa myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta vertaistensa kanssa. Lapsen jäädessä vertaisryhmänsä ulkopuolelle myöskään lapsen sosiaaliset taidot eivät pääse harjaantumaan. Lapsen kokema torjunta ja hyväksymättömyys heikentävät lapsen itsearvostusta ja lisäävät kielteisiä käsityksiä vertaisista. Negatiiviset käsitykset vertaisista ja vertaissuhteista voivat lisätä lapsen epäsuotuisaa käytöstä toisia kohtaan. Lapsen epäsuotuisa käytös toisia kohtaan lisää taas muiden kielteisiä reaktioita ja torjuntaa. Ongelmat vertaissuhteissa voivat siis lisätä syrjäytymis- ja kiusaamisriskiä (Repo 2013, 117).

Lapsen toimimista vertaissuhteissa voidaan harjoitella ja harjaannuttaa (Repo 2013, 120). Kasvattajan velvollisuus on huolehtia, että lapsen vertaissuhteet kehittyvät myönteisesti (Helenius 2008, 58). Aikuinen voi vaikuttaa vertaisryhmän toimintaan niin, että lapset kokevat vuorovaikutuksen mukavaksi ja palkitsevaksi (Repo 2013, 134). Hyväksytyksi tuleminen vertaissuhteissa ja ystävyyssuhteiden muodostuminen suojaavat lasta erilaisilta vaikeuksilta vertaissuhteissa ja vaikuttavat lapsen hyvinvointiin (Salmivalli 2005, 22, 35).

4 Kiusaaminen ja sen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa

4.1 Kiusaamisen määritelmä

Kiusaaminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suorassa kiusaamisessa teot kohdistuvat suoraan kiusattuun henkilöön esimerkiksi lyömällä, tönimällä tai haukkumalla. Epäsuora kiusaaminen taas ilmenee esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jättämisenä, juoruiluna ja selän takana pahan puhumisena. (Repo 2013, 74; Hamarus 2008, 45.)

Höistad (2003, 80) määrittelee kiusaamiseksi tilanteen, jossa yksi tai useampi ihminen aiheuttaa toistuvasti ja pidemmän ajanjakson aikana kielteistä käytöstä yhtä tai useampaa henkilöä kohtaan. Toiminta on tietoista sekä aktiivista ja voi pitää sisällään myös ryhmän ulkopuolelle sulkemista. Hamaruksen (2008, 12) mukaan kiusaamiseen liittyy myös vahvasti osapuolten välinen epätasapaino. Kiusaaja on yleensä tilanteessa voimakkaampi ja kiusattu heikompi. Epätasapaino osapuolten välillä voi olla fyysistä, henkistä ja sosiaalista. Fyysisellä epätasapainolla tarkoitetaan sitä, että toinen on vahvempi ja kookkaampi kuin toinen. Henkinen epätasapaino puolestaan tarkoittaa sitä, että toinen lapsi on sanavalmiimpi kuin toinen. Sosiaalisella epätasapainolla tarkoitetaan lasten välisiä kaverisuhteita. Kiusaajalla voi olla suuri kaverijoukko, jolla hän voi kiristää toista, jolla ei ole yhtään ystävää. Fyysistä epätasapainoa esiintyy enemmän pojilla ja henkistä puolestaan tyttöillä. Näin ollen konfliktit, jotka tapahtuvat kahden hyvin tasavertaisen lapsen välillä eivät määrittyisi kiusaamiseksi.

Kiusaaminen voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään, joita ovat hiljainen kiusaaminen, sanallinen kiusaaminen ja fyysinen kiusaaminen. Hiljainen kiusaaminen, josta käytetään myös nimitystä psyykkinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi katseen välttämistä, tuijottamista, ilmeilyä, huokailua, vaikenemista. (Höistad 2003 80; Repo 2013, 75.) Sanallinen kiusaaminen pitää sisällään kuiskuttelua, juoruilua, pilkkaamista, matkimista tai ulkonäköön ja vaatetukseen liittyvää huomauttelua. Fyysinen kiusaaminen voi pitää sisällään vaatteiden repimisen, tönimisen, nipistelyn ja lyömisen. (Höistad 2003, 82, 85.) Kiusaamisen muotojen

jaottelua fyysiseksi, psyykkiseksi ja sanalliseksi kiusaamiseksi olemme käyttäneet myös meidän opinnäytetyössämme.

Fyysinen kiusaaminen on kiusaamisen muodoista yleensä helpoin havaita, mutta toisaalta se voidaan myös piilottaa leikiksi tai urheiluksi. Sanallista kiusaamista on osittain helpompi havaita kuin hiljaista eli psyykkistä kiusaamista. (Höistad 2003, 85.) Fyysistä ja psyykkistä kiusaamista voi joskus olla vaikea erottaa toisistaan (Peltonen 2000, 154). Fyysinen kiusaaminen voi aiheuttaa kiusatussa myös psyykkistä kipua ja toisaalta psyykinen kiusaaminen voi aiheuttaa kiusatussa fyysistä kipua. Kiusaamiskokemus on hyvin yksilöllinen ja jokainen kokee tilanteen eri tavalla. (Peltonen 2000, 155; Hamarus 2008, 15.) Myös Repo (2013, 38) korostaa sitä, että kiusaaminen on henkilökohtainen kokemus. Toisen mielestä sama teko voi olla loukkaavaa, kun taas toinen pitää tekoa leikkinä. Peltonen (2000, 153) pitää tärkeänä, että aikuinen suhtautuu vakavasti lapsen kokemaan kiusaamisen tunteeseen, vaikka kyseessä olisikin yksittäinen tapaus.

Kiusaamisen määrittelemisen varsinkin pienten lasten keskuudessa on hankalaa. Kaikkia lasten välisiä riitoja ja konflikteja ei voida pitää kiusaamisena. Kiusaamisen määritelmien soveltaminen pienten lasten pariin ei ole ongelmaton. Pienten lasten välisessä vuorovaikutuksessa voi olla haastavaa arvioida, milloin kyse on kiusaamisesta ja milloin esimerkiksi itsehillinnän taitojen harjaantumattomuudesta. Toisaalta myös kiusaaminen-sanan käyttämiseen liittyy haasteita pienten lasten parissa. Pienet lapset voivat käyttää sanaa kiusaaminen esimerkiksi silloin, kun äiti pakottaa lapsen pesemään hampaansa. Kiusaamisen määritelmää tarvitaan kuitenkin myös pienten lasten keskuudessa, jotta kiusaaminen tunnistetaan lapsen terveen kehityksen vaarantavaksi tekijäksi. (Repo 2013, 34–38.)

4.2 Kiusaamisen ehkäisy ja varhainen puuttuminen

Varhaiskasvatuksessa painopiste on kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen edellyttää työntekijöiden osaamista ja laadukasta toimintaa, tietoisuutta kiusaamisilmiöstä sekä johdonmukaista työskentelyä. (Repo 2013, 13.) Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen ja kiusaamiseen puuttuminen ovat välttämättömiä lapsen myönteisen kasvun ja kehityksen kannalta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytys on kiusaamisen ennaltaehkäiseminen ja kiusaamiseen puuttuminen. Kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä olennaista on, että kasvattajat sitoutuvat ja osallistuvat kiusaamisen vastaiseen työhön. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 1.) Kiusaamisen ennaltaehkäisemisen kannalta tärkeää on kohdentaa tuki sekä yksilöön että ryhmään (Poikkeus 2011, 100).

Varhaiskasvatuksen keskeisimpiä tehtäviä on opettaa lapsille sosiaalisia taitoja sekä ohjata lapsia hallitsemaan omia negatiivisia tunteitaan ja sitä kautta kehittämään omia itsesäätelyn taitoja (Repo 2013, 19; Keltikangas-Järvinen 2010, 167). Koska sosiaalisia taitoja voi oppia, näiden taitojen oppimisen merkitys korostuu lasten välisen kiusaamisen ennaltaehkäisyssä (Keltikangas-Järvinen 2010, 17–18). Kiusaamisen voidaan ajatella johtuvan lasten itsehillintätaitojen kehittymättömyydestä, mutta voidaan myös ajatella, että kiusaaminen on opittu toimintatapa. Lapsi voi kokea kiusaamisen tehokkaaksi ja palkitsevaksi tavaksi saavuttaa omia päämääriään, jolloin hän jatkaa kiusaamista, koska hänellä ei ole muutenkaan tapaa toimia. Kiusaamisen vastaisen työn lähtökohta on ohjata lapsia toimimaan tilanteissa hyväksytyllä tavalla. (Repo 2013, 19–20.)

Päiväkodin aikuisilla tulisi olla yhtenäinen käsitys siitä, mitä kiusaaminen on. Kiusaaminen ja lasten väliset erimielisyydet ja konfliktit tulisi osata erottaa toisistaan, koska toisaalta ristiriitatilanteet tukevat lasten kykyä tunnistaa erilaisia tunteita ja mahdollistavat omien itsesäätelytaitojen harjoittamista. (Salmivalli 2010, 12.) Kiusaamisen ehkäisemisen näkökulmasta tärkeää on, että lapsen moraalien ja empatian kehittymistä tuetaan ja ohjataan oikeaan suuntaan. Lapsen moraalien ja empatian kehittymistä voidaan tukea sillä, että lasta ohjataan toimimaan oikein silloin, kun hän toimii sosiaalisesti epäsuotuisalla tavalla. (Re-

po 2013, 41.) Lapsen toimiessa ei-toivotulla tavalla toistuvasti tulee kasvattajan systemaattisesti arvioida lapsen toimintaa ja mielenliikkeitä ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Tämän avulla aikuinen pystyy ymmärtämään lapsen toimintaa ja siten tukea lasta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 158–160.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ennaltaehkäiseminen tarkoittaa myös lapsiryhmän toimintaan vaikuttamista, turvallisen ryhmän luomista sekä lasten vuorovaikutustaitojen vahvistamista (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 10). Merkityksellistä on myös huolehtia ryhmän yhteisöllisyydestä (Poikkeus 2011, 100). Hyväksytyksi tuleminen ja myönteiset kokemukset vuorovaikutustilanteista toisten kanssa ovat tärkeitä tekijöitä lapselle myönteisen kehityksen kannalta. Aikuisen tehtävänä on ohjata ja opastaa lasta siten, että hän saa myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten kanssa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 11.) Tärkeää on, että aikuinen vahvistaa lapsen asemaa ryhmässä ja ehkäisee torjutuksi tulemistä (Repo 2013, 147).

4.3 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmalla tarkoitetaan päiväkodin kiusaamisen vastaisen työn dokumentointia, jolloin kiusaamisen vastaisesta toiminnasta tulee systemaattista. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tulisi olla kirjallinen ja osana päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma sitoo kasvattajia toimimaan sovitulla tavalla ja arvioimaan omaa toimintaansa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 11–12.)

Päivähoitoyksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma nostaa tietoisuutta kiusaamisilmiöstä. Suunnitelmallinen kiusaamisen vastainen työskentely on johdonmukaista ja kasvattajien on helppo perustella omaa toimintaansa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa tulisi olla näkyvillä päiväkodin arvot ja näkemys kiusaamisesta. Kiusaamisen tunnistamisen, ehkäisemisen ja puuttumisen keinot sekä yhteistyö vanhempien kanssa ovat olen-

naisia osia kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 11–12.)

5 Aikaisemmat tutkimukset

Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan ovat toteuttaneet sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman Kiusaavatko pienetkin lapset -hankkeen vuosina 2009–2010. Hankkeen aikana tehtiin laadullinen selvitys, jonka tavoitteena oli luoda käsitys kiusaamisilmiöstä alle kouluikäisten lasten keskuudessa työntekijöiden, lasten ja vanhempien näkökulmasta. Selvitys osoitti, että kiusaamista esiintyy suomalaisissa päiväkodeissa. Selvityksessä ilmeni, että kiusaamista tapahtuu useimmiten vapaiden leikkien yhteydessä ja silloin kun aikuinen ei ole paikalla. Kiusaamista saattaa tapahtua myös silloin, kun aikuinen on paikalla esimerkiksi päiväkodin lepotilanteissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 1, 21, 41.)

Selvitys osoitti myös, että työntekijöiden oli vaikea erottaa riitely ja nahistelu kiusaamisesta. Kuitenkin työntekijät kokivat, että merkityksellistä kiusaamisen määrittelyssä on lapsen henkilökohtainen kokemus. Suurin osa selvitykseen osallistuneista lapsista kertoi tulleen kiusatuiksi. Selvitys osoitti, että toisten lasten oli vaikeampi kertoa, miten heitä oli kiusattu, kun taas toiset lapset pysyivät kertomaan sen hyvin seikkaperäisesti. Selvityksen keskeinen johtopäätös oli, että kiusaamisen ehkäiseminen on tärkeää aloittaa jo varhaiskasvatuksessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 1, 42.)

Myös Laura Repo (ent. Kirves) on käsitellyt pienten lasten välistä kiusaamista ja kiusaamisen ehkäisemistä väitöstutkimuksessaan. Revon tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, voidaanko koulukiusaamista ehkäistä ennen kouluikää. Lisäksi tavoitteena oli saada selvyttä siitä, miten kiusaamisilmiö näkyy alle kouluikäisten lasten keskuudessa, mitä muotoja kiusaaminen sisältää ja miten yleinen ilmiö kiusaaminen pienten lasten parissa on. (Repo 2013, 9.)

Revon tutkimuksen mukaan päiväkotikäisten lasten keskuudessa kiusaamisen muodot saavat samankaltaisia piirteitä kuin koulumaailmassa ilmenevä kiusaaminen. Tutkimuksessa ilmeni, että sekä päiväkodin työntekijät että lapset kokivat kiusaamisen olevan arkipäiväinen ilmiö päiväkodissa. (Repo 2013, 64–68.) Revon tutkimuksen tuloksena henkilökunta oli arvioinut, että päiväkodissa esiintyy niin fyysistä, sanallista kuin psyykkistä kiusaamista. Yleisiksi kiusaamisen tavoiksi nousivat poissulkeminen eli lapsi jätetään muun ryhmän ulkopuolelle ja lasten välinen töniminen. Muita tutkimuksessa ilmenneitä kiusaamisen tapoja olivat uhkailu, kiristäminen ja manipulointi. (Repo 2013, 75.) Lapset määrittivät kiusaamiseen liittyvän fyysisiä tekoja kuten esimerkiksi lyöminen, töniminen tai nipistely. Lapset määrittivät kiusaamista olevan myös haukkuminen, valehtelu, lällättäminen ja kielen näyttäminen. Myös leikin ulkopuolelle jättäminen, leikin sotkeminen ja leikin häiritseminen oli lasten mielestä kiusaamista. (Repo 2013, 60.)

Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaisissa lapsiryhmissä kiusaamista esiintyy ja ylläpitävätkö jotkut päiväkodin käytänteet kiusaamista. Tutkimuksen mukaan lapsiryhmän koko ei vaikuttanut kiusaamisen esiintymiseen, mutta kiusaamisen yleisyyteen vaikutti ryhmässä olevien erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä. (Repo 2013, 82–83.) Tutkimus osoittaa myös, että työyhteisön toiminnalla ja arjen pedagogisilla ratkaisuilla on merkitystä kiusaamisen esiintymiseen. (Repo 2013, 17.)

6 Opinnäytetyön toteutus ja menetelmälliset valinnat

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä

Saimme eräästä Joensuun kaupungin ylläpitämästä päiväkodista toimeksianton opinnäytetyöhömme. Toimeksiantajan tarpeena oli saada päiväkotiin kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen suunnitelma. Tämän tarpeen pohjalta opinnäytetyömme tarkoituksiksi muodostui selvittää, millaisena päiväkodin työntekijät kokevat lasten välisen kiusaamisen tutkimuspäi-

väkodissa. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, millaisia kiusaamisen ehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen keinoja tutkimuspäiväkodissa on. Opinnäytetyömme tehtävänä oli tuottaa tietoa työntekijöiden kokemuksista päiväkodissa esiintyvistä lasten välisestä kiusaamisesta ja nostaa esiin tutkimuspäiväkodin kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja siihen puuttumisen keinoja.

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena hyödyntäen teema-haastattelua. Tutkimus lähtee johtoajatuksesta, joka tarkentuu tutkimuksen aikana tutkimuskysymykseksi (Kiviniemi 2001, 69). Tutkimuksen alussa meidän johtoajatuksena oli lähestyä ilmiötä työntekijöiden näkökulmasta kysyen, mitä kiusaaminen on ja miten sitä voidaan juuri tässä päiväkodissa ennaltaehkäistä. Lopulliset opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitkä ovat työntekijöiden kokemukset tutkimuspäiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta?
2. Millaisia kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keinoja tutkimuspäiväkodissa on?
3. Millaisia kiusaamiseen puuttumisen keinoja tutkimuspäiväkodissa on?

6.2 Laadullinen tutkimus

Saimme aiheen ja toimeksiannon opinnäytetyölle joulukuussa 2013 eräästä Joensuun kaupungin ylläpitämästä päiväkodista. Teimme toimeksiantosopimuksen (liite 1) Joensuun kaupungin varhaiskasvatus- ja koulutustoimen kanssa toukokuussa 2014. Tällöin saimme myös tutkimusluvut (liite 2) opinnäytetyötämme varten. Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on se, että tutkimuksessa pyrkimyksenä on kerätä tietoa suoraan ihmisiltä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 163–164). Yhtenä laadullisen tutkimuksen piirteenä on myös se, että tutkimuksessa käytetty kohdejoukko on yleensä valittu tietyin perustein, ei sattumanvaraisesti. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkittavien henkilöiden tietämys ja kokemus tutkittavasta ilmiöstä, ei tilastollinen yleistys. (Hirsjärvi ym. 2009, 163–164; Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.)

Koska opinnäytetyömme tarkoituksena oli tutkia kiusaamisilmiötä tutkimuspäiväkodin työntekijöiden näkökulmasta sekä selvittää keinoja kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen, menetelmäksi soveltui parhaiten laadullinen tutkimus. Tutkimuksen kohdejoukoksi valikoitui kuusi päiväkodin työntekijää eri ryhmistä. Tällä pyrittiin saamaan laajempi näkökulma kiusaamisen ennaltaehkäisystä ja siihen puuttumisesta sekä kiusaamisilmiöstä juuri kyseisessä päiväkodissa. Kaikki kuusi työntekijää olivat työskennelleet kyseisessä päiväkodissa yli vuoden ja näin oletettiin, että heillä on riittävästi tietoa kyseisestä ilmiöstä päiväkodissa.

6.3 Aineiston kerääminen

Keräsimme tutkimusaineiston haastattelemalla kuutta tutkimuspäiväkodin eri ryhmän työntekijää. Kyseisen päiväkodin johtaja oli valinnut työntekijät haastatteluihin. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina. Haastateltavat työskentelevät sekä isojen että pienten lasten ryhmissä. He olivat koulutukseltaan sosionomeja, lähihoitajia ja lastentarhanopettajia. Aineiston keruun menetelmälliseen valintaan vaikuttaa useimmiten se, minkälaista tietoa tutkimukseen ollaan etsimässä ja keneltä tietoa halutaan kerätä (Hirsjärvi ym. 2009, 184). Laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettyjä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, kyselyt, havainnointi ja eri dokumenteista saatu tieto. Haastattelua tai kyselyä käytetään silloin, kun halutaan tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii jossain tilanteessa tietyllä tavalla. Haastattelun etu kyselyyn verrattuna on siinä, että haastattelijalla on mahdollisuus esittää kysymys uudelleen, korjata väärinymmärryksiä ja keskustella asiasta haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71–72.)

Haastattelut voidaan jakaa neljään eri haastattelutyyppiin, joita ovat strukturoitu haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu, teemahaastattelu sekä avoin haastattelu. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset ja niiden järjestys sekä vastausvaihtoehdot ovat kaikille samat. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin eikä haastattelu sisällä valmiita vastausvaihtoehtoja kuten strukturoitu haastattelu. Teemahaastattelussa puo-

lestaan tutkittava aihepiiri tai aihepiirit ovat etukäteen määritelty ja niitä käydään haastattelussa läpi. Avoin haastattelu perustuu taas tietyn aihealueen ympärille muodostuvaan keskusteluun. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

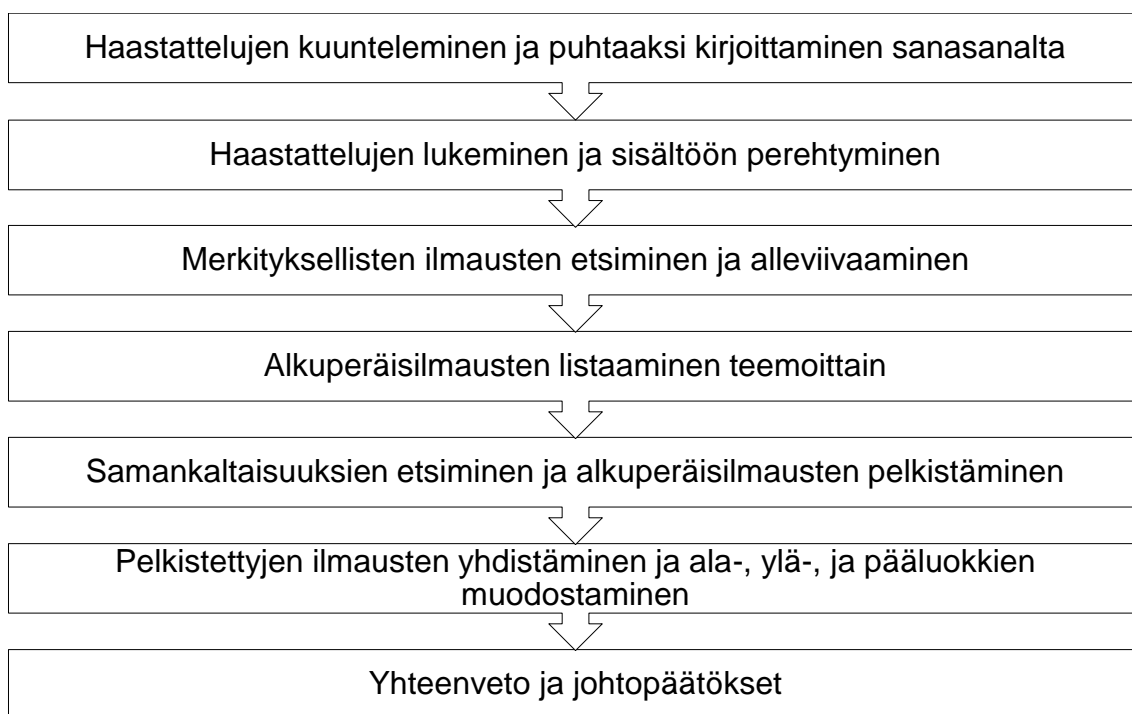
Aineiston keräämisessä hyödynsimme puolistrukturoitua teemahaastattelua, koska tutkimuskohteemme teemat olivat toimeksiantajan määrittelemät. Myös Tiihosen (2013) koostama Joensuun kaupungin varhaiskasvatuksen kuntakohmainen kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma ohjasi haastattelumme teemoja. Tutkimuksessamme painottuivat työntekijöiden näkemykset ja kokemukset tutkittavasta ilmiöstä ja näin ollen puolistrukturoitu teemahaastattelu soveltui opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi parhaiten. Teemahaastattelurunko (liite 3) muodostui neljästä eri teemasta, joita olivat kiusaaminen ja sen tunnistaminen, kiusaamisen ehkäiseminen, kiusaamiseen puuttuminen ja yhteistyö vanhempien kanssa.

Tutkijan kannattaa jo suunnitteluvaiheessa pohtia, miten tallentaa haastattelusta saamaansa aineistoa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 75). Haastatteliija voi tallentaa tiedot esimerkiksi kynää ja paperia käyttäen tai vaihtoehtoisesti haastattelut voidaan nauhoittaa. Tallentamalla haastattelut nauhurille voi haastatteliija keskittyä paremmin kuuntelemaan, mitä haastateltavalla on kerrottavana. Haastattelijan tallentaessa tietoja kynän ja paperin avulla, saattaa osa puheista jäädä kirjaimatta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 92.) Toteutimme haastattelut päiväkodin tiloissa toukokuussa 2014. Nauhoitimme kaikki haastattelut. Ennen haastattelun alkua pyysimme haastateltavilta kirjallisen luvan (liite 4) haastattelujen nauhoittamiseen. Haastattelut olivat kestoiltaan noin 30–60 minuuttia. Koimme tärkeäksi, että pystyimme palaamaan nauhoitettuun haastatteluun tarvittaessa uudelleen. Haastattelujen nauhoittamiseen vaikutti myös se, että meillä ei ollut vahvaa kokemusta haastattelujen toteuttamisesta ja nauhoittamalla haastattelut pystyimme keskittymään paremmin itse haastattelutapahtumaan.

6.4 Aineiston analyysi

Aineiston analysoimisella pyritään luomaan aineistoon selkeyttä ja sitä kautta tuottamaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 1998, 138). Kerätyn aineiston analysoiminen, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat ydinasioita tutkimuksen tekemisessä (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Laadullisen aineiston analyysi voi aiheuttaa haasteita tutkijalle, koska siihen ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa. Vinkkejä analyysitavoista voi löytää perehtymällä muiden tekemiin analyysiin tai kokeilemalla omia ratkaisuja. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 136.)

Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan jakaa teorialähtöiseen ja aineistolähtöiseen analyysiin (Eskola 2001, 136). Aineistolähtöisessä analyysissä tavoitteena on saada aineistosta teoreettinen käsitys. Aineistolähtöisen analyysin toteutus on haastavaa, koska tutkija on jo tutkimussuunnitelman asettamisen yhteydessä perehtynyt teoriaan ja tällä on vaikutusta tulosten muodostumiseen. Tätä haastetta voidaan ratkaista teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä, jossa teoria toimii apuvälineenä analyysiä tehdessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.) Lähtökohdiltaan teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee samalla tavalla kuin aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Keskeinen ero näiden välillä on se, että teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä keskeiset käsitteet ovat muotoutuneet ilmiöstä jo tiedetyn teorian kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117.) Analysoimme tutkimusaineiston teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä mukaillen. Kuviossa 1 esitetään tämän opinnäytetyön aineiston analyysin eteneminen.

Kuvio 1. Analyysipolku (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

Yleensä aineiston analysoiminen on hyvä aloittaa heti aineiston keräämisen jälkeen (Hirsjärvi ym. 2009, 223). Aloitimme haastatteluaineiston analysoinnin aineiston keräämisen jälkeen. Aineiston puhtaaksi kirjoittaminen sanatarkasti eli litterointi on usein tarkoituksenmukaista laadullisessa aineistossa (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Kuuntelimme haastattelut läpi ja kirjoitimme ne ylös sanasta saan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 56 sivua (riviväli 1, fonttikoko 12).

Litteroitua aineistoa saattaa kertyä hyvinkin paljon ja analysoitavan tekstin määrä saattaa tuntua runsaalta. Tässä vaiheessa aineisto voi herättää hyvin monenlaisia ajatuksia ja tutkijasta voi tuntua, että aineistosta ei tunnu sisältävän mitään tutkimuksen kannalta merkityksellistä. Aineiston lukemiseen onkin hyvä varata riittävästi aikaa, sillä analysointi on haasteellista tehdä, jos aineistoon ei ole perehtynyt riittävän hyvin. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 143.) Haastatteluaineistoa kertyi paljon, joten perehdyimme aineistoon lukemalla sitä läpi useasti. Aineiston sisältöön perehtymällä pyrimme löytämään sieltä tutkimuskysymyksemme kannalta merkittäviä asioita.

Aineistoon perehtyessä tutkija törmää väistämättä siihen, että hän tekee jo aineiston hankinnan alussa alustavia johtopäätöksiä. Tutkijan pitäisi pystyä irrottautumaan näistä ajatuksista ja kohdata aineisto avoimin ajatuksin. Aineisto tulisi nähdä uudesta näkökulmasta ilman ennakkoajatuksia. Näin aineistosta voi nousta aivan uusia merkityksiä, joita tutkija ei ole heti aluksi huomannut tai ne tuntuivat toisarvoisilta. Tämän jälkeen tutkija pyrkii tekemään uuden tulkinnan aiheesta. Tätä kehäliikettä voidaan toistaa yhä uudelleen, jotta tutkija pääsee mahdollisimman lähelle sitä todennäköistä tulkintaa, mitä haastateltava on vastuksellaan halunnut ilmaista. (Laine 2001, 34–35.) Vaikka tutkimustamme ohjasivat vahvat teemat, pyrimme kuitenkin tulkitsemaan aineistoa ilman ennakkoajatuksia.

Aineistosta etsitään tutkimuksen kannalta merkitykselliset asiat ja muu epäolennainen karsitaan pois. Aineistosta etsitään merkitykselliset ilmaukset. Ne voidaan erottaa litteroidusta aineistosta alleviivaavalla. Pelkistettyjä ilmauksia voidaan etsiä eri kysymysten tai teemojen mukaisesti ja ne voidaan erottaa tekstistä eri väreillä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Teemahaastattelun teemat ovatkin yksi aineiston jäsentämisen tapa. Teemoittelun avulla aineistoa voidaan jäsentää tutkimusongelman näkökulmasta. (Eskola & Suoranta, 1998, 152,179.)

Aineistomme analysointia ohjasi vahvasti toimeksiantajan tarpeesta nousseet teemat, joita olivat työntekijöiden kokemukset lasten välisestä kiusaamisesta sekä kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttumisen keinot. Etsimme litteroidusta aineistosta tutkimusongelman kannalta merkitykselliset ilmaukset alleviivaamalla ne eri väreillä. Tämän jälkeen listasimme alkuperäisilmaukset teemoittain, etsimme aineistosta samankaltaisuuksia ja pelkistimme alkuperäisilmauksia. Seuraavaksi muodostimme tutkimusongelman kannalta merkityksellisten teemojen alle erilaisia alaluokkia, yläluokkia ja pääluokkia. Esimerkki analyysitaulukosta on opinnäytetyön liitteenä (liite 4). Aineiston jäsentämisen jälkeen teimme yhteenvedon ja johtopäätökset.

7 Tulokset

Haastattelimme kuutta tutkimuspäiväkodin työntekijää. Haastateltavat työskentelevät sekä 0–3-vuotiaiden että 3–6-vuotiaiden lasten ryhmissä. Haastateltavat ovat koulutukseltaan sosionomeja, lähihoitajia ja lastentarhanopettajia. Työkokemusta päiväkodissa työskentelystä haastateltavilla oli 10 vuodesta 40 vuoteen.

7.1 Päiväkodin työntekijöiden kokemukset kiusaamisesta

Päiväkodin työntekijöiden kokemusten mukaan tutkimuspäiväkodissa esiintyy fyysisen, psyykkisen ja sanallisen kiusaamisen muotoja. Tutkimuspäiväkodissa lasten väliset kiusaamistilanteet ovat vaihtuvia ja voivat kohdistua eri henkilöihin. Lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen liittyvät tekijät ja yksilölliset tuen tarpeet koettiin vaikuttavan kiusaamisen syntymiseen varhaiskasvatusiässä. Lasten välistä kiusaamista voi esiintyä tutkimuspäiväkodissa lasten leikeissä sekä sisällä että ulkona ja pukemis-, siirtymis- sekä odottelutilanteissa.

7.1.1 Kiusaamisen muodot

Haastateltavat määrittelivät kiusaamisen olevan tietoista, toistuvaa ja johonkin tiettyyn lapseen kohdistuvaa. Myös suunnitelmallisuus ja jatkuvuus määriteltiin kiusaamiselle tyypillisiksi piirteiksi. Erään haastateltavan mukaan kiusaamisesta on kyse silloin, kun toiselle aiheutetaan tahallaan pahaa mieltä. Haastatteluista nousi kuitenkin esiin, että kyseisessä tutkimuspäiväkodissa erilaiset konflikti- ja ristiriitatilanteet ovat vaihtuvia ja saattavat kohdistua vaihtelevasti eri henkilöihin.

Ne on ehkä jotenkin korostunut, varsinkin noilla isommilla, -- et on ne omat kaveriporukat, ystävyys-suhteet, että niihin ei niinkun välttämättä aina päästetä mukaan sitten. Mutta sitten siinäkin on sillälailla hauska tämä elämä, että ne porukat ku vaihtelee --, et ne ei oo sillälailla aina niinkun niin kiinteästi ollu tiettyjä klikkejä, jengejä --

- - joku kerkee vaikka ohi mennessä kokeilla toista vaikka tyrkätä et ei se niinku tarkota että se on jokapäiväistä, että tämmösiä kokeiluja.

Haastatteluista nousi kuitenkin esiin myös tilanteita, joissa systemaattisesti pyritään aiheuttamaan pahaa mieltä jollekin tietylle lapselle.

Sit on ihan semmosiakin saattaa joku niinkun, monta kertaa puututtu tämmösen muistipelin pelaamiseen, tietyillä pojilla on tää, että kolme poikkaa pella ja kaks niistä niinku toisilleen vinkkejä antaa, että mistä löytyy oikeet nappulat ja sitten se kolmas jää niinku, systemaattisesti häviää sen ja toiselle (häviäjälle) tulee aina itku siitä.

Tyypilliseksi piirteeksi päiväkotikäisten lasten kiusaamistilanteissa nousi esiin se, että aina ei ole täysin selvää, kuka tilanteessa on niin sanottu kiusaaja ja kuka niin sanotusti kiusattu. Haastateltavat toivat esiin, että tutkimuspäiväkodissä erilaiset riita- ja konfliktitilanteet voivat olla molemminpuolisia ja ovat usein syntyneet erilaisista väärinymmärryksistä.

Ku siinä saattaa olla, että se joka on purru, niin se uhri on saattanu hakea siltä lelun kädestä sitä ennen. Ja kun se toinen ei saa sanotuks mitään muuta ku purasta. -- Et siin on niin ku kaksi puolta siinä tilanteessa.

Haastatteluista ilmeni, että tutkimuspäiväkodissä kiusaaminen näyttäytyi eritavalla eriikäisten lasten kanssa. 0–3-vuotiailla lapsilla kiusaaminen näyttäytyi fyysisenä ja konkreettisena, kun taas 3–6-vuotiailla lapsilla kiusaamisessa korostui myös psyykkisen kiusaamisen muotoja. Sanallisen kiusaamisen muodot olivat yleisempiä 3–6-vuotiailla lapsilla. Haastateltavat kokivat, että pienten ryhmässä kiusaaminen ei ole vielä niin tietoista ja tietoisuus kiusaamisesta lisääntyy iän karttuessa.

No meillähän siis semmonen näkyy niinku tämmösenä konkreettisena varmaan, että tullaan repimään siis tavaroita ja tönittää -- mutta se on niinku semmosta, mitä tässä pienten ryhmässä se on. -- Mitä enemmän ikkää tulee, niin se on semmosta tietosta jo, että niinku ruvettaa eristää ja jopa painostamaan.

Haastatteluista nousi esiin erilaisia fyysisen, psyykkisen ja sanallisen kiusaamisen muotoja. Tutkimuspäiväkodissä fyysinen kiusaaminen näkyi lasten välisessä vuorovaikutuksessa muun muassa tavaroiden käsistä repimisenä, raapimi-

sena tai nipistelynä. Haastateltavat nostivat esiin myös erilaisia tapoja satuttaa toisia lyömällä, kuten esimerkiksi toisen läpsiminen tai läimiminen. Myös toisten töniminen ja potkiminen nimettiin fyysisen kiusaamisen muodoiksi. Fyysinen kiusaaminen näkyi lasten välisessä vuorovaikutuksessa puremisena ja penkillä työntämisenä. Haastateltavat nostivat yhdeksi fyysisen kiusaamisen muodoksi toisten leikkien sotkemisen, kuten esimerkiksi kaverin paperiin piirtämisen.

Sanallinen kiusaaminen ilmeni tutkimuspäiväkodissa toisten haukkumisena ja toisen sanallisena loukkaamisena. Haastateltavat mainitsivat, että lapsi saattoi haukkua toista lasta esimerkiksi sanomalla häntä hölmöksi. Haastateltavien mukaan tyypillisiä sanallisen kiusaamisen muotoja olivat myös toisten nimittelyminen ja toisille lällättäminen.

Tutkimuspäiväkodissa ilmeneviä psyykkisen kiusaamisen muotoja olivat kiristäminen, poissulkeminen, manipulointi, ilmeily ja ilveily. Yhtenä psyykkisen kiusaamisen muotona haastateltavat nostivat esiin lasten keskinäisen kiristämisen. Työntekijät kertoivat, että lapset saattoivat kiristää toisiaan esimerkiksi syntymäpäiväkutsuilla ja toistensa kanssa leikkimisellä. Myös leikin tai porukan ulkopuolelle jättäminen nousivat esille psyykkisen kiusaamisen muotoina. Yksi haastateltavista kertoi tilanteen, jossa toiset lapset yrittävät jättää yhden lapsen leikin ulkopuolelle vaihtamalla omaa leikkiään.

Jos on kaks tyttöä ja siihen tulee kolmas ja se haluaa siihen leikkiin mukaan ja mie oon siinä tukena ja sanon että täänkin tytön täytyy päästä leikkiin mukaan ja kyllä mahtuu ja näin. ”Eipä myö enää leikitä sitä ja myöpä lähetäänkin tonne muualle”. Eliikä tämmönen henkinen väkivalta myös.

Haastateltavat kertoivat, että tutkimuspäiväkodissa on havaittu myös lasten välistä manipulointia. Lapset saattoivat sanella erilaisia ehtoja toisilleen, kuten esimerkiksi lapsi laskee viiteen, jonka jälkeen leikkiin mukaan pääseminen päättyy. Lasten välisestä manipuloinnista toiseksi esimerkiksi nousi niin sanotusti heikomman lapsen jättäminen kiinniottajaksi erilaisissa pallo- tai hippaleikeissä. Eräs haastateltava kertoi, että lapset saattavat tietoisesti valita hitaimman juoksijan hippaleikissä kiinniottajaksi, koska olettavat, että tämä ei saa muita kiinni.

7.1.2 Kiusaamisen syyt

Merkittävimmiä kiusaamisen esiintymisen syiksi haastateltavat toivat esille päiväkotikäisten lasten sosiaalisten taitojen kehitykseen liittyvät tekijät. Haastateltavat kertoivat, että päiväkotikäisillä lapsilla ei ole vielä tarpeeksi keinoja toimia toisten lasten kanssa ja pienet lapset eivät välttämättä tiedä, mikä on hyväksyttävä tai ei-hyväksyttävä tapa toimia toisten kanssa. Haastateltavat korostivat, että lapset tarvitsevat aikuisen ohjausta ja tukea toimimiseen toisten lasten kanssa suotuisalla tavalla. Erilaisia sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja opetellaan ja harjoitellaan joka päivä päiväkodin arjessa. Haastateltavat kokivat, että erilaisia kiusaamistilanteita voi syntyä siitä syystä, että lapsella ei ole tarpeeksi keinoja kontrolloida omaa toimintaansa.

Sitten on toki sitä fyysistä satuttamista, et ku ei oo niitä keinoja ehkä sanallisesti selvittää tilannetta ja sitten impulsiivisesti saatetaan tönästä tai muuta.

Haastateltavat toivat esiin erilaisia tilanteita, joissa kiusaamista esiintyy herkimmin. Erityisesti päiväkodin arjen pukemistilanteet, siirtymätilanteet ja ylipääntään tilanteet, joihin sisältyy runsaasti odottelua ja paljon lapsia kerrallaan, voivat mahdollistaa kiusaamisen esiintymisen. Myös ryhmän koon merkitys nostettiin esille yhdeksi syyksi kiusaamiselle. Haastateltavien mukaan erilaisia kiusaamistilanteita voi aiheuttaa se, että lapsia on liikaa samassa tilassa. Tällöin aikuisen on vaikea jakaa huomionsa kaikille lapsille tai lapset kokevat, etteivät saa tarpeeksi aikuisen huomiota.

Haastateltavat toivat esiin yhtenä kiusaamisen mahdollistajana aikuisen läsnäolon ja valvonnan puutteen. Haastateltavat kokivat, että kiusaamistilanteet syntyivät useimmiten lasten keskinäisissä leikeissä etenkin, jos aikuinen ei ole paikalla tai tilanteessa läsnä. Tutkimuspäiväkodissa ulkoilutilanteet nähtiin yhtenä merkittävänä riskitekijänä kiusaamisen esiintymiselle. Ulkotilanteissa päiväkodin pihan laajuus suhteessa henkilöstön määrään ja valvontaan koettiin yhdeksi syyksi kiusaamiselle.

Tutkimuspäiväkodissa kiusaamistilanteita voivat synnyttää myös lasten erilaiset roolit ja valtasuhteet vertaisryhmässä. Eräs haastateltava toi esiin, että päiväkotiryhmässä voi olla lapsi, joka toimii johtajana ja sanelee erilaisia ehtoja muille lapsille. Haastateltavat kokivat myös, että lapsiryhmät muodostuvat tänä päivänä hyvin erilaisista lapsista, joilla on monenlaisia yksilöllisiä tuen tarpeita. Haastattelusta nousi esiin, että lasten yksilölliset tarpeet voivat olla yksi mahdollinen kiusaamiselle altistava syy. Eräs haastateltava toi esiin, että lapsilla voi olla erilaisia valmiuksia ohjata omaa toimintaansa tai vaikeutta rauhoittua suuremmassa ryhmässä. Nämä voivat olla kiusaamiseen laukaisevia tekijöitä. Toiseksi mahdolliseksi syyksi yksi haastateltava nosti esille hiljaiset ja arat lapset. Hiljaiset ja arat lapset saatetaan haastateltavan mielestä jättää ryhmän ulkopuolelle.

7.2 Päiväkodin keinot kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen

Päiväkodin keinoina kiusaamisen ennaltaehkäisyssä nousi haastattelujen pohjalta merkityksellisiksi työntekijöiden toiminta. Erityisesti arjen organisointiin kuuluvat tehtävät sekä turvallisen kasvuympäristön luominen koettiin tärkeäksi. Merkittävänä koettiin myös aikuisen intensiivinen läsnäolo sekä lasten havainnointi ja sieltä saatu tieto. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tiedon saannin ja jakamisen merkitys nousi tärkeäksi välineeksi työntekijöiden ja muiden ammattilaisten välisessä yhteistyössä. Näiden lisäksi lasten sosiaalisten taitojen tukeminen ja kasvatuskumppanuus nähtiin keinoiksi ehkäistä kiusaamista. Varhainen puuttuminen koettiin merkityksellisenä toimintana lasten välisen kiusaamisen ennaltaehkäisyn näkökulmasta.

7.2.1 Päiväkodin työntekijöiden toiminta

Päiväkodin arjen suunnittelu ja päivittäisten toimintojen organisointi nousivat keskeisiksi keinoiksi kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Tutkimuspäiväkodissa yksi kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keino on lapsiryhmän jakaminen. Haastateltavat toivat esiin, että jakamalla lapsiryhmää pienempiin ryhmiin ja porrastamalla lasten toimintoja eri tilanteissa ja tiloissa, voidaan ennaltaehkäistä kiu-

saamiselle altistavia tekijöitä. Haastateltavat nostivat myös esiin aikuisen valvonnan merkityksen kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Tärkeänä nähtiin, että aikuinen on siellä, missä lapset ovat. Päiväkodin arjen erilaiset tilanteet, kuten esimerkiksi leikkitilanteet, suunnitellaan ja toteutetaan siten, että ryhmän aikuiset jakaantuvat niihin tiloihin, joissa lapset leikkivät.

Tutkimuspäiväkodissa toteutetaan myös runsaasti pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoiminta koettiin merkittäväksi tekijäksi kiusaamisen ehkäisyssä, koska pienryhmätoiminnassa lapsia on helpompi huomioida yksilöllisesti. Lisäksi aikuisen toimiminen pienryhmän kanssa nähtiin vähentävän tilanteita, joissa lapsi ei pysty hallitsemaan omaa toimintaansa ja toimii impulsiivisesti.

Haastatteluista nousi esille turvallisen kasvuympäristön luomisen merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että lapsilla on turvallisuudentunne päiväkotipäivän aikana. Tällöin lapset voivat kasvaa ja kehittyä parhaalla mahdollisella tavalla.

Meillä täytyy olla täällä kaikilla hyvä olla, semmonen turvallinen, levollinen olotila, koska jos sie oot kokoajan -- peloissas, niin sehän saattaa pahimmillaan sitten -- lukita jotakin vaikka niinkun esimerkiksi jotakin oppimista tai tämmöstä.

Tutkimuspäiväkodissa turvallinen kasvuympäristö luodaan siten, että aikuinen kunnioittaa lasta. Haastatteluissa korostettiin aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkitystä. Tutkimuspäiväkodissa aikuiset pyrkivät kohtaamaan lapset yksilöllisesti ja kuulemaan lasta. Haastateltavat nostivat esiin, miten tärkeää on, että jokaisella lapsella on oikeus sanoa oma mielipiteensä ja toisten tulee kuunnella ja kunnioittaa, mitä toisella on sanottavana. Lisäksi tutkimuspäiväkodissa pidetään merkityksellisenä myös sitä, että lapsille annetaan positiivista palautetta aina kun siihen on mahdollisuus.

Haastateltavien mukaan turvalliseen kasvuympäristöön voidaan vaikuttaa myös sillä, että lapset ovat tietoisia päiväkodin toimintatavoista ja säännöistä. Lasten turvallisuuden tunnetta lisää se, että aikuiset toimivat johdonmukaisesti. Haastateltavat nostivat esille sen, että lasten tulee pystyä luottamaan siihen, että aikuiset tarttuvat asioihin ja erilaisia ristiriitatilanteita pyritään ratkaisemaan myönteisesti.

sin keinoin. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä merkittävänä tekijänä nähtiin myös ryhmän omien sääntöjen luominen. Yhteisesti sovituilla säännöillä haastateltavien mielestä voidaan taata ryhmään työrauha, oikeus leikkiä rauhassa ja lisätä tietoisuutta siitä, ettei toisten leikkejä saa mennä sotkemaan.

Yhdeksi merkittäväksi tekijäksi kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä nähtiin työntekijöiden välinen yhteistyö. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että päiväkodin työntekijät keskustelevat kiusaamisilmiöstä ja sitä kautta muodostavat yhteisen näkemyksen siitä. Eräs haastateltava toi esiin, että erilaiset koulutukset ja niiden pohjalta käydyt keskustelut auttavat yhteisen käsityksen muodostamista kiusaamisilmiöstä.

Haastateltavien mukaan kunkin ryhmän työntekijöiden keskinäisellä yhteistyöllä on merkitystä kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen. Haastateltavat kokivat, että ryhmän työntekijöiden välillä tulee olla avoin vuorovaikutus ja erilaisista tilanteista, asioista ja lapsista tulee keskustella säännöllisesti. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä merkittävää on myös se, että ryhmän työntekijöillä on yhteiset pelisäännöt ja yhtenäiset toimintatavat. Ryhmän yhteisistä asioista keskustellaan muun muassa päiväkodin viikkopalavereissa, joissa käsitellään päiväkodin toimintojen lisäksi myös lasten väliseen vuorovaikutukseen ja ryhmään liittyviä asioita.

Tutkimuspäiväkodissa kiusaamisen ennaltaehkäisemisen näkökulmasta merkittävänä pidetään myös yhteistyötä päiväkodin erityislastentarhanopettajan kanssa. Erityislastentarhanopettajalta pyydetään vinkkejä erilaisiin haastavien tilanteiden selvittämiseen. Lisäksi erityislastentarhanopettaja on pitänyt erilaisia toimintatuokioita tietyille lapsille, joiden on katsottu hyötyvän esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisesta.

7.2.2 Lasten havainnointi ja aikuisen läsnäolo

Lasten havainnointi ja aikuisen intensiivinen läsnäolo nostettiin yhdeksi tärkeäksi asiaksi kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Tutkimuspäiväkodissa kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä korostuu aikuisen läsnäolon merkitys. Aikuisen läsnäololla pyritään lisäämään aikuisten tietoisuutta siitä, miten lapset toimivat ja käyttäytyvät vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Pelkkä aikuisen fyysinen läsnäolo ei riitä, vaan aikuisen tulee olla myös henkisesti läsnä. Merkittävänä asiana nähtiin se, että aikuinen havainnoi lapsia ja on jatkuvasti tietoinen siitä, mitä lapset puhuvat toisilleen ja mitä leikkejä he leikkivät. Lasten leikin havainnoiminen nähtiin merkittäväksi tekijäksi kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Haastateltavat korostivat, että lasten leikkejä havainnoimalla työntekijät saavat tietoa lapsista ja heidän käyttäytymisestään. Havainnoimalla lapsia aikuinen voi myös ennakoida erilaisia kiusaamistilanteita ja tarjota tarvittaessa apua ja tukea lapsille.

-- nähhään niitä tilanteita ja osataan jo vähän niinkun silleen kuulostella, että aha siellä on puheenaiheena tuommonen ja tuommonen -- niin siinä vaiheessa, jos siirtyis vaikka jo vähän lähemmälle kyselemmään, että hei mistä täällä on kyse -- tarviitkeko aikuisen apua, pitäiskö yhdessä nyt vähän niinkun miettiä ja pohtia --

Haastateltavat toivat esille, että lasten leikeissä mukana oleminen on keskeinen osa kiusaamisen ennaltaehkäisemistä. Haastatteluista kuitenkin nousi myös esiin, että joskus leikissä mukana oleminen saattaa jopa häiritä jo iältään vanhempien lasten keskinäistä leikkiä. Haastateltavat toivat esiin myös sen, että lasten kykyyn leikkiä keskenään ilman aikuisen valvontaa pitää pystyä luottamaan varsinkin iältään vanhempien lasten kohdalla. Aikuisen tehtävänä on tarjota lapsille myös näitä niin sanotusti itsenäisen leikin mahdollisuuksia, mutta toisaalta haastateltavat kuitenkin korostivat aikuisen läsnäolon tärkeyttä myös näissä tilanteissa. Aikuiset voivat seurata ja havainnoida lasten toimintaa hienan sivummalta.

Yhtenä kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keinona mainittiin lasten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Haastateltavat nostivat esiin, että kiusaamistilanteita voidaan ehkäistä suunnittelemalla

esimerkiksi istumajärjestykset lasten vuorovaikutustaitojen mukaan. Lisäksi haastateltavat kokivat merkitykselliseksi sen, että toiminnan suunnittelussa aikuinen ottaa huomioon lasten yksilölliset toimintatavat ja pyrkii ennakoimaan, miten kukin lapsi tietyssä tilanteessa toimii. Haastateltavat korostivat, että kiusaamisen ennaltaehkäisyssä olennaista on erilaisten lasten tunnistaminen. Työntekijöiden tulisi tuntea lasten erilaiset persoonallisuudet ja temperamentit sekä niiden vaikutukset ryhmän toimintaan. Haastateltavat nostivat esille, että työntekijöiden tulee esimerkiksi tukea sekä ryhmän arkoja että vilkkaita lapsia toimimaan suotuisalla tavalla ryhmässä ja mahdollistaa siten lapsille onnistumisen kokemuksia ryhmässä toimimisesta. Merkittävänä asiana nähtiin se, että aikuinen voi tukea tarvittaessa lapsen päivää, jos lapsella toistuu usein ei-toivottu käyttäytyminen.

-- jos huomataan et joillakin lapsilla tai jollakin lapsilla nyt tietyssä tilanteessa toistuu näitä leikin rikkomisia -- ni, sit meidän aikuisten täytyy niinku miettiä se et miten myö, et esimerkiksi aikuisen läsnäolo täytyy olla sitten niinkun tämän lapsen kohalla enempi.

7.2.3 Lasten sosiaalisten taitojen tukeminen

Tutkimuspäiväkodissa merkittävänä kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keinona nähtiin lasten sosiaalisten taitojen tukeminen. Lasten sosiaalisia taitoja ja lasten välistä vuorovaikutusta tuetaan muun muassa vahvistamalla lasten perusvuorovaikutustaitoja arjessa, kiinnittämällä huomiota lasten välisiin vertaissuhteisiin, lisäämällä lasten tunnetta ryhmään kuulumisesta, harjoittelemalla tunnetaitoja ja käsittelemällä lasten kanssa kiusaamisilmiöitä.

Haastateltavat pitivät tärkeänä kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keinona perusvuorovaikutustaitojen vahvistamista arjessa. Arjen toiminnoissa on tärkeää opetella hyviä käytöstapoja ja toisen kunnioittamista. Hyviä käytöstapoja harjoitellaan lasten kanssa päiväkodin arkisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi pukemisessa ja ruokailuissa. Näissä tilanteissa lapset harjoittelevat esimerkiksi, miten on kohteliasta pyytää ja miten toiselle puhutaan. Haastateltavat nostivat esille, että päiväkotikäiset lapset eivät vielä välttämättä ymmärrä, mikä on oikein ja mikä väärin. Aikuisen tärkeäksi tehtäväksi koettiin oikean ja väärän mer-

kityksen opettaminen lapsille ja sitä kautta lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen.

Haastateltavat nostivat esiin, että kiusaamisen ennaltaehkäisemisen kannalta on merkittävää, että lasten välisiä vertaissuhteita tuetaan. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että lapset oppivat tuntemaan toisensa. Tärkeäksi koettiin myös vahvistaa ryhmähenkeä, jonka avulla lapsi voi kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta ja saada myönteisiä kokemuksia toisten kanssa toimimisesta. Haastateltavien mielestä aikuisen pitää huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus päästä leikkeihin mukaan. Aikuisen tehtäväksi koettiin tasapuolisuuden toteutumisesta huolehtiminen niin leikkiin mukaan pääsyssä kuin leikkiseuran valinnassa.

Tutkimuspäiväkodissa työntekijät ennaltaehkäisevät kiusaamista luomalla erilaisia tilanteita, joissa lapset opettelevat leikkimään ja toimimaan kaikkien lasten kanssa. Aikuisten luomien vuorovaikutustilanteiden kautta lapset oppivat tuntemaan ja toimimaan kaikkien lasten kanssa ja näin ollen lasten keskinäinen vuorovaikutus rikastuu. Haastateltavat painottivat myös lasten välisten ystävyys-suhteiden tukemisen merkitystä. Tutkimuspäiväkodissa pidetään tärkeänä, että lapset saavat leikkiä myös oman parhaan ystävänsä kanssa.

Myö on tietoisesti myös hajotettu vaikka tämmösiä parivaljakoita -- Ei aina, tietenkin niitten parhaimpien kavereitten kanssa pitää saaha tehdä niitä juttuja, mutta että tuota et, et opittas niinkun työskentellee, toimii, leikkii niinkun kaikkien kanssa, kaikki yhdessä.

Tutkimuspäiväkodissa kiusaamista pyritään ennaltaehkäisemään tukemalla lasten tunnetaitoja. Haastateltavat korostivat, että kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja lasten sosiaalisten taitojen tukemisen näkökulmasta merkittävää on, että lapsi tunnistaa omat tunteensa. Tutkimuspäiväkodissa lasten tunnetaitoja vahvistetaan erilaisten menetelmien kuten esimerkiksi tunnetaulujen avulla. Tunteiden tunnistamisen lisäksi tärkeänä pidettiin, että lapsi oppii samaistumaan toisen tunteisiin. Tutkimuspäiväkodissa lasten kanssa pyritään käsittelemään erilaisia tunteita niin lapsen omasta ja kaverin näkökulmasta. Peruslähtökohtaisesti tunteita käsitellään lasten kanssa lapsen oman tuntemuksen kautta.

Haastateltavien mukaan käsittelemällä kiusaamisilmiötä lasten kanssa vahvistetaan lasten sosiaalisia taitoja ja näin myös ennaltaehkäistään kiusaamista. Merkittävänä nähtiin, että kiusaamisilmiöstä keskustellaan lasten kanssa. Haastateltavat nostivat esille erilaisia menetelmiä, joiden avulla kiusaamisilmiötä voidaan käsitellä lasten kanssa. Merkittäviksi menetelmiksi kiusaamisilmiön käsittelyssä esille nousivat kirjallisuus, musiikki ja draama. Erilaisten kirjojen, laulujen, loru- ja draaman kautta voidaan käsitellä lasten kanssa kiusaamisilmiötä ja siihen liittyviä teemoja kuten esimerkiksi tunteita, ystävyyttä ja hyviä käytöstapoja. Haastateltavat nostivat myös esiin, että lapset pystyvät samaistumaan tarinoiden hahmoihin.

Mie nimenommaan valitsen hirveen tarkkaan kirjat, koska niistä voi oppia tavattoman paljon ja lapset parhaimmillaan sitten leikkii ulkona niitä leikkejä, sitä samaa satua minkä mie oon luku ja sitten leikitään pihalla. Ja sillähän saa sitä henkistä aineistoa. Sadussahan on se hyvä ja paha.

7.2.4 Kasvatuskumppanuus

Tutkimuspäiväkodissa kasvatuskumppanuus nähdään yhtenä huomattavana kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keinona. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä haastateltavat pitivät merkittävänä, että vanhempien kanssa puhuttaisiin kiusaamisilmiöstä ja lisättäisiin vanhempien tietoisuutta aiheeseen liittyen.

-- kauden alussa esimerkiksi on vanhempainilta, et siel otettais jo nää puheeks. Et koska näitä (kiusaamistilanteita) melkein aina tulee ryhmässä kun ryhmässä, ainakin jossain vaiheessa vuotta.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn kannalta haastateltavat pitivät tärkeänä avointa vuorovaikutusta ja keskusteluyhteyttä vanhempien kanssa. Avoin vuorovaikutus näkyy tutkimuspäiväkodissa siten, että päiväkodin työntekijät kertovat lapsesta tekemistään havainnoista avoimesti vanhemmille ja vanhemmat kertovat perhetilanteissa tapahtuvista muutoksista päiväkodin työntekijöille. Haastateltavat korostivat, että työntekijöiden tulee kertoa avoimesti vanhemmille erilaisista risti- ja konfliktitilanteista, joissa lapsi on ollut mukana. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä haastateltavat pitivät merkittävänä asiana myös kodin ja päiväkodin

välistä yhteistä käsitystä lapsesta ja johdonmukaista yhtenäistä toimintaa. Tutkimuspäiväkodissa pidetään tärkeänä sitä, että työntekijöillä ja vanhemmilla on yhteiset pelisäännöt. Yhteisten pelisääntöjen avulla lapsen on helpompi hahmottaa, mitä häneltä odotetaan.

Lapsen vanhemmat tuntevat ja tietävät oman lapsensa parhaiten ja tätä tietämystä haastateltavat pitivät tärkeänä. Haastateltavat näkivät merkittävänä asiana sen, että vanhemmilta voi pyytää vinkkejä ja mielipiteitä erilaisissa lasta koskevissa asioissa tai esimerkiksi hankalien tilanteiden selvittämisessä. Myös erilaiset kasvatuskeskustelut vanhempien kanssa nähtiin tärkeänä tekijänä kiusaamisen ennaltaehkäisemisessä. Vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen kautta koettiin saatavan paljon tietoa asioista, jotka liittyvät lapsen kehitykseen, persoonallisuuteen ja temperamenttiin. Vanhemmilta saatujen tietojen pohjalta haastateltavat kokivat saavansa syvempää ymmärrystä lapsen tavasta toimia ja käyttäytyä.

7.2.5 Varhainen puuttuminen

Tutkimuspäiväkodissa korostetaan varhaisen puuttumisen merkitystä kiusaamistilanteiden selvittämisessä. Varhaisella puuttumisella pyritään lisäämään lasten taitoja toimia ristiriitatilanteissa ja näin ollen myös ehkäisemään kiusaamisen syntymistä. Merkityksellistä on, että lasten välisiin ristiriitatilanteisiin puututaan välittömästi ja aikuinen ohjaa lapsia tilanteiden ratkaisemisessa. Tutkimuspäiväkodissa lapsia kannustetaan pyytämään aikuisen apua ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Varhaisella puuttumisella pyritään myös ennaltaehkäisemään uusien ristiriitatilanteiden syntymistä. Haastateltavien mukaan merkityksellistä on, että työntekijät ovat tietoisia tilanteista, joissa konflikteja voi syntyä. Työntekijöiden tulee olla myös tietoisia myös lapsista, joilla erilaiset konfliktit toisten kanssa ovat toistuvia. Lasta voidaan tarvittaessa tukea myös päivän aikana siten, että aikuinen on koko ajan lapsen toiminnoissa mukana.

Tutkimuspäiväkodissa kiusaamistilanteet tunnistetaan joko niin, että aikuinen havaitsee tilanteen tai lapset tulevat itse kertomaan tapahtuneesta. Joskus

myös vanhempien kautta tulee työntekijöille tieto kiusaamisesta. Lasten välisissä ristiriitatilanteissa korostuu välittömän puuttumisen merkitys. Haastateltavat nostivat esille, että erilaiset ristiriita- ja konfliktitilanteet on tärkeä käsitellä välittömästi tai niin pian kuin mahdollista. Päiväkoti-ikäisten lasten kanssa asiaa on turha selvittää seuraavana päivänä tai myöhemmin, koska pienet lapset eivät välttämättä enää silloin muista tapahtunutta. Tärkeänä nähtiin, että kiusaamistilanteisiin puuttuu aina se aikuinen, joka tilanteen havaitsee. Olennaista on, että aikuinen puuttuu kiusaamistilanteeseen katkaisemalla tapahtuman. Joskus aikuisen on pysäytettävä tilanne fyysisellä väliintulolla, jos tilanteessa herää epäily tai pelko, että joku voi vahingoittua.

Aikuisen rooli ristiriitatilanteiden selvittämisessä on ohjata sekä tukea lapsia ja toimia tietynlaisen sovittelijana. Aikuisen tehtävä on kertoa lapsille, mikä on oikein ja mikä väärin. Haastateltavat nostivat esille sen, että aikuisen pitäisi pysyä tarkastelemaan kiusaamistilanteita neutraalisti eikä asettua kenenkään puolelle. Lasten kuuleminen on tärkeää kiusaamistilanteiden selvittämisessä. Kiusaamistilannetta selvittäessä on tärkeää huomioida molemmat osapuolet eli niin sanottu kiusaaja ja kiusattu. Haastateltavat korostivat, että molemmat osapuolet tarvitset tukea. Kiusaamistilanteen käsittelemisessä sekä kiusaaja että kiusattu saavat kertoa oman näkökulmansa tilanteesta ja yhdessä aikuisen johdolla pohditaan, miten tilanteessa olisi voitu toimia toisin. Kiusaajan kanssa käsitellään myös sitä, miltä toisesta saattoi tuntua ja mitä tuli tehtyä. Haastateltavat kokivat, että ristiriitatilanteiden läpikäyminen lasten kanssa tarjoaa lapsille mahdollisuuden oppia ratkaisemaan ristiriitatilanteita. Haastateltavat korostivat myös sitä, että lapsille tulee tarjota mahdollisuus harjoitella tilanteiden ratkaisemista itsenäisesti kehitystasonsa mukaisesti aikuisen tukemana.

Kiusaamisen ennaltaehkäisemisen näkökulmasta haastateltavat pitivät tärkeänä, että lapset oppivat selvittämään ristiriitatilanteita myönteisin keinoin. Merkityksellistä ristiriitatilanteiden käsittelyssä on, että lapsi ymmärtää omasta toiminnasta aiheutuvan seurauksen. Pienempien lasten kanssa voidaan esimerkiksi konkreettisesti käydä katsomassa, millainen puremisjälki kaverin käteen on tullut. Mitä isommasta lapsesta on kyse, sitä enemmän voidaan hyödyntää keskustelua, että lapset ymmärtävät omasta toiminnasta aiheutuneen seurauksen.

Ristiriitatilanteiden selvittämisessä työntekijät käyttävät myös kuvia keskustelun tukena. Lapselle voidaan esimerkiksi kuvien avulla havainnollistaa se, että toista silittämällä hänelle saa aikaan hyvän mielen ja toista lyömällä hänelle saa aikaan pahan mielen. Haastateltavat korostivat, että tärkeää on opettaa lapselle uusi toimintatapa, jolla ristiriitatilanteen voi ratkaista. Ristiriitatilanteiden selvittämisessä tärkeäksi nousi lapsen ohjaaminen tilanteiden ratkaisuun keskustelemalla ja neuvottelemalla. Haastateltavat kertoivat, että kiusaamistilanteet päätetään yleensä anteeksipyyntöön. Olennaista kuitenkin on, että tilanteesta on ensin keskusteltu ja sen avulla ohjattu lapsen ymmärrystä omasta teosta. Eräs haastateltava näki myös tärkeänä sen, että asian selvittämisen jälkeen tilannetta ei enää tarvitse muistella.

8 Pohdinta

8.1 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää tutkimuspäiväkodin työntekijöiden kokemuksia päiväkotikäisten lasten välisestä kiusaamisesta sekä kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen keinoista. Opinnäytetyömme tehtävänä oli nostaa esiin erilaisia tutkimuspäiväkodin työntekijöiden keinoja ehkäistä kiusaamista ja puuttua kiusaamiseen varhaiskasvatuksessa. Päiväkodissa tehdään paljon kiusaamista ehkäisevää työtä, mutta aina toiminta ei ole tietoista ja tavoitteellista (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 45). Opinnäytetyömme kautta kiusaamisen vastainen työ tulee näkyväksi ja johdonmukaiseksi tutkimuspäiväkodissa.

Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b, 41) selvitys osoittaa, että kiusaamista tapahtuu alle kouluikäisten parissa. Myös opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että tutkimuspäiväkodissa ilmenee kiusaamista. Päiväkodin työntekijöiden kokemusten perusteella tutkimuspäiväkodissa ilmenee Höistadin (2003, 80) määrittelemiä sanallisen, fyysisen ja psyykkisen kiusaamisen muotoja. Opinnäytetyömme tuloksista ilmenee, että kiusaaminen näyttäytyy päiväkotikäisten las-

ten keskuudessa erilaisena eri-ikäisten lasten kesken. Tyypillistä myös on, että kiusaaminen sekä erilaiset negatiiviset teot voivat kohdistua vaihtelevasti eri henkilöihin.

Opinnäytetyömme tuloksista oli löydettävissä yhteneväisyyttä Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b) tekemään tutkimukseen pienten lasten välisestä kiusaamisesta. Opinnäytetyömme tulosten pohjalta haastateltavat määrittelivät tutkimuspäiväkodissa esiintyvän kiusaamisen muodoiksi muun muassa tönimisen, lyömisen, nipistelyn ja leikin sotkemisen. Myös Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b, 18–20) tutkimuksen mukaan pienten lasten kesken tyypillisiä kiusaamisen muotoja ovat leikkien sotkeminen, kivien ja hiekan heittäminen, nipistely, leikin ulkopuolelle jättäminen sekä syntymäpäiväkutsuilla kiristäminen. Opinnäytetyömme tuloksista nousi esille myös haukkuminen, nimittely, kiristäminen, manipulointi sekä ryhmän ulkopuolelle sulkeminen lasten välisen kiusaamisen muotoina.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan haastateltavat kokivat kiusaamisen ilmenevän eri tavalla eri-ikäisten lasten välillä. Tuloksissa ilmeni, että iältään vanhemmilla lapsilla kiusaaminen esiintyy tietoisempaan kuin pienemmällä, riippuen kuitenkin aina lapsen kehityksestä. Pienemmät lapset käyttivät enemmän fyysisiä keinoja, kuten puremista ja lyömistä tavoitteidensa saavuttamiseen. Tätä ei pidetty niinkään tietoisena kiusaamisena. Myös Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b, 14) tutkimuksessa nousi esille, että lasten tietoisuus teoista alkaa kehittyä huomattavasti 3-vuotiaasta ylöspäin, mutta toisaalta sitä voi ilmetä jo aikaisemminkin riippuen lapsen kehitystasosta. Keltikangas-Järvisen (2010, 202) mukaan alle 2-vuotiaalla ei ole vielä riittäviä keinoja olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja lapsi saattaa pyrkiä haluamaansa tavoitteeseen hyvin aggressiivisin keinoin.

Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b, 21) tutkimuksessa pienten lasten välistä kiusaamista ilmeni niin sisällä kuin ulkona, lasten vapaissa leikeissä, yhteisillä toimintatuokioilla kuten aamupiirissä sekä tilanteissa, joissa aikuinen ei ole paikalla. Koivunen (2009, 58–59) nostaa esille päivähoiton arjessa tapahtuvat siirtymätilanteet, jotka suunnittelemattomina saattavat aiheuttaa kasvattajan ryhmänhallinnan menettämisen ja lasten levottoman käytöksen. Myös opinnäyte-

työmme tulokset viittaavat siihen, että haastateltavat kokivat eräiksi kiusaamistilanteisiin johtaviksi syiksi arjen siirtymätilanteet. Tämän lisäksi tilanteet, joissa on paljon lapsia ja aikuinen ei hallitse lapsiryhmää tai tilanteet, joissa aikuinen ei ole läsnä voivat johtaa kiusaamisen esiintymiseen. Opinnäytetyömme tulokset viittaavat myös siihen, että lasten välistä kiusaamista esiintyy useimmiten lasten keskinäisissä leikki-tilanteissa. Tulosten mukaan erilaisia kiusaamistilanteita esiintyy niin sisällä, ulkona kuin ohjatuissa tilanteissa, kuten esimerkiksi aamupiirillä vierustoverin tönimisenä.

Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että päiväkodin työntekijöiden toiminnalla on merkittävä vaikutus kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen varhaiskasvatuksessa. Erilaiset arjen ratkaisut ja päivittäisten toimintojen suunnittelu sekä toteutus ovat merkittävässä asemassa kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Aineistosta merkitykselliseksi nousi myös työntekijöiden yhteisten pelisääntöjen luominen, työntekijöiden välinen yhteistyö sekä jaettu osaaminen. Myös Revon (2013, 34) mukaan aikuisten pelisäännöt mahdollistavat systemaattisen ja johdonmukaisen toiminnan kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja siihen puuttumisen kannalta. Myös Kupila (2004, 116) korostaa keskustelujen merkitystä muiden työntekijöiden ja ammattilaisten kanssa ja sieltä kautta saatujen uusien näkökulmien ja ratkaisujen merkitystä.

Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että merkittäviä kiusaamisen ehkäisemisen keinoja ovat lapsen yksilöllinen huomioiminen, lasten toiminnan havainnointi ja aikuisen intensiivinen läsnäolo. Opinnäytetyömme tulosten pohjalta kiusaamisen ennaltaehkäisyn kannalta merkitykselliseksi asiaksi nousi työntekijöiden tietämys lasten yksilöllisistä tuen tarpeista ja sitä kautta koko lapsiryhmän tuntemus. Revon (2013, 132) mukaan joillakin aggressiivisesti käyttäytyvillä lapsilla, ujoilla ja syrjäänvetäytyvillä lapsilla sekä erityisen tuen tarpeessa olevilla lapsilla on riski joutua ryhmänsä torjumiksi. Nämä niin sanottuun riskiryhmään kuuluvat lapset tarvitsevat enemmän ohjausta ja tukea, jotta he voivat saada myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten kanssa (Repo 2013, 148). Myös opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että tutkimuspäiväkodin työntekijät ovat havainneet, että lapsen yksilölliset tuen tarpeet ja toimintatavat voivat vaikuttaa kiusaamisen esiintymiseen. Opinnäytetyömme tulosten pohjalta merkit-

tävänä kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keinona nousi esiin lapsen henkilökohtainen tukeminen päivän aikana, jotta lapselle mahdollistuu myönteisiä kokemuksia ryhmässä toimimisesta.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella lasten sosiaalisten taitojen tukeminen on merkittävä osa kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Tuloksissa nousi esille, että lasten sosiaalisten taitojen harjaannuttaminen on tärkeä osa päiväkodin arkea. Lasten koettiin tarvitsevan aikuisen tukea ja ohjausta, että he kykenevät olemaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentavasti toisten kanssa. Keltikangas-Järvisen (2010, 174–175) mukaan sosiaalisten taitojen harjoittamisella lapsi voi kokea vuorovaikutuksen palkitsevaksi ja myönteiseksi. Myös Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b, 51) mukaan työntekijöiden tulee kiinnittää huomiota lapsiryhmän dynamiikkaan ja luoda lapsille tilaisuuksia, joissa heille mahdollistuu myönteisiä vuorovaikutuskokemuksia toisten kanssa. Opinnäytetyömme tulosten perusteella merkittävä kiusaamisen ennaltaehkäisemisen keino on tukea lasten toimimista vertaissuhteissa. Merkittävää on, että työntekijät rikastuttavat lasten välistä vuorovaikutusta muodostamalla erilaisia vuorovaikutustilanteita, joissa lapset toimivat kaikkien lasten kanssa ja oppivat toimimaan toistensa kanssa. Lisäksi tärkeänä nähtiin, että lasten muodostamia ystävyyssuhteita tuetaan.

Kiusaamisen ehkäisy edellyttää kasvatuskumppanuutta sekä yhteisiä arvoja vanhempien ja päiväkodin työntekijöiden välillä (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 46). Vanhemmat ja työntekijät voivat yhdessä pohtia lapsen kehityksen kannalta parhaita ratkaisuja (Kaskela & Kekkonen 2006, 21). Opinnäytetyömme tulokset viittaavat, että kiusaamisen ennaltaehkäisyssä vanhemmat koettiin tärkeinä yhteistyökumppaneina. Vanhemmilla on paras tietämys omasta lapsesta. Tuloksissa korostui, että on tärkeää ylläpitää avointa ja luottamuksellista vuorovaikutusta vanhempien kanssa. Merkityksellistä on keskustella avoimesti vanhempien kanssa päiväkodissa esiintyneistä ristiriita- ja konfliktitilanteista. Myös Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b, 46) mukaan työntekijöiden tulee kertoa vanhemmille lapsen roolista vertaisryhmässä, ystävyyssuhteista ja mahdollisista konflikteista.

Opinnäytetyömme tutkimus viittaa, että varhainen puuttuminen erilaisiin ristiriita- ja konfliktitilanteisiin on osa kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatusikäisten lasten parissa. Tärkeää on, että työntekijät puuttuvat erilaisiin kiusaamistilanteisiin välittömästi ja ohjaavat lapsia toimimaan tilanteessa myönteisin keinoin. Myös Repo (2013, 199–200) toteaa, että pienten lasten parissa kiusaamisen ehkäisy on kiusaamiseen puuttumista ja kiusaamiseen puuttuminen on kiusaamisen ehkäisyä. Opinnäytetyömme tulosten perusteella aikuisen rooli varhaisessa puuttumisessa on merkittävä. Aikuisen rooli on ohjata ristiriitatilanteen selvittämistä ja kuulla tilanteen molempia osapuolia. Aikuisen tehtävänä on osoittaa, millainen toiminta on oikein ja millainen väärin. Olennaista kiusaamisen varhaisessa puuttumisessa on, että työntekijöillä on yhtenäiset toimintatavat puuttua kiusaamistilanteisiin. Tämän avulla myös lapselle lisääntyy luottamus siitä, että aikuiset puuttuvat asioihin.

Opinnäytetyömme tutkimus osoittaa, että käsittelemällä lasten kanssa erilaisia ristiriitatilanteita, voidaan vahvistaa lasten taitoja selviytyä erilaisista riidoista ja konflikteista. Tuloksista ilmenee, että kiusaamista voidaan ennaltaehkäistä sillä, että lasten ei-toivottuun käytökseen puututaan ja lapsille opetetaan sosiaalisesti hyväksytyjä toimintatapoja. Kiusaamista ei voi missään muodossa hyväksyä, mutta aikuisten tulee kuitenkin nähdä lapset oppijina ja aikuisen vastuu on ohjata ja opastaa lapsia toimimaan oikein. Myös Repo (2013, 13) toteaa, että pienten lasten kesken olennaista ei ole pohtia, onko joku teko kiusaamista vai ei. Tärkeämpää on puuttua toimintaan ja varmistaa, että siitä ei pääse syntymään kiusaamista.

Vaikka haastattelimme vain kuutta työntekijää, opinnäytetyömme tulokset lujittavat Kirveen ja Stoor-Grennerin (2010b) tekemää tutkimusta varhaiskasvatuksessa esiintyvistä kiusaamisesta ja sen ennaltaehkäisystä. Keskeisimpiä ennaltaehkäisyn keinoja lasten parissa tehtävässä kiusaamisen vastaisessa työssä ovat lasten sosiaalisten taitojen tukeminen ja päiväkodin arjen toimintojen suunnittelu sekä organisointi. Tämän lisäksi lasten havainnointi ja yksilöllisten tuen tarpeiden huomioiminen sekä työntekijöiden intensiivinen läsnäolo ovat merkittäviä asioita kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Kiusaamisen ennaltaeh-

käisyssä korostuu myös varhainen puuttuminen ja yhteistyö vanhempien kanssa.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Jokaiseen tutkimukseen liittyy eettisiä ratkaisuja tutkimuksen eri vaiheissa. Eri-tyisesti tutkittaessa ihmisten kokemuksia nousee merkityksellisimmiksi eettisiksi periaatteiksi informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 19–20.) Tutkijan tulee kertoa tutkittavalle, mitä tutkimuksen aihe käsittelee ja miten tutkimus tullaan toteuttamaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Tutkittavalle on informoitava esimerkiksi haastattelussa käytettävistä tallennusmenetelmistä. Tutkija voi käyttää nauhuria aineiston tallennukseen vain tutkittavan luvalla. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 93.) Lisäksi tutkimuksessa saatujen tietoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille eikä niitä saa käyttää muuhun kuin kyseiseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131).

Opinnäytetyöprosessimme alussa osallistuimme päiväkodin työntekijöiden palaveriin, jossa esittelimme itsemme ja kerroimme opinnäytetyömme aiheen sekä tutkimuksen toteutustavan. Kerroimme jo tässä vaiheessa, että tulemme käyttämään haastatteluissa aineiston tallennukseen nauhuria. Pyrimme lisäämään opinnäytetyömme eettisyyttä huolehtimalla haastattelujen lupa-asioista ja anonymiteetistä. Kysyimme haastateltavilta luvan haastattelujen nauhoitukseen erillisellä lupakaavakkeella. Tämän lisäksi kysyimme lupaa tutkimusaineiston hyödyntämiseen opinnäytetyössämme sekä informoimme aineistoon käsittelyyn liittyvistä asioista. Lupakaavakkeessa informoimme myös, että haastateltavien identiteetti ei ole tunnistettavissa tutkimuksesta.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka raportointi tutkimuksen eri vaiheista (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Tutkimusraportissa tulee olla kuvattuna tutkimuksen tiedonantajat (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140). Aineistoon keräämiseen liittyvät seikat tulee kuvata selvästi ja totuudenmukaisesti. Haastattelututkimuksessa tulee kuvata haastatteluun liittyvät olosuhteet ja paikat, joissa haastattelut ovat toteutettu. Tämän lisäksi tutkijan tulee kuvata haastatteluihin käytetty aika,

tilanteessa esiintyneet häiriötekijät ja mahdolliset haastattelun virhearvioinnit. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Aineiston keräämisvaiheessa pyrimme lisäämään opinnäytetyömme luotettavuutta nauhoittamalla kaikki haastattelut. Opinnäytetyömme raportissa olemme kuvanneet keskeiset tiedot opinnäytetyötämme varten haastatteluista henkilöistä sekä haastattelujen toteutuspaikan ja ajankohdan. Raportoinnissa olemme kuitenkin kiinnittäneet huomiota siihen, että haastateltavien henkilöllisyys ei tule ilmi.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tutkimusraportissa on avattu tutkimusaineiston analysointitavat eli se, miten tutkimusaineisto on analysoitu ja miten tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä sillä, että tutkimusraporttiin lisätään katkelmia tutkimusaineistosta. Tämän avulla lukija pystyy havaitsemaan, mistä tutkija on muodostanut tulkintansa. (Eskola & Suoranta 1998, 217.) Opinnäytetyömme raportissa olemme pyrkineet kuvaamaan tutkimuksen eri vaiheet selkeästi ja mahdollisimman perusteellisesti. Opinnäytetyössämme olevien aineistokatkelmien ja analyysitaulukon avulla lukija voi nähdä, kuinka olemme tulkinneet opinnäytetyömme aineistoa ja päätyneet tuloksiin ja johtopäätöksiin.

8.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen on ollut merkityksellinen ja monitahoinen oppimisprosessi, jonka aikana ammatillinen osaamisemme on vahvistunut. Pystymme hyödyntämään opinnäytetyöprosessin aikana saamiamme oppimiskokemuksia tulevana sosiaalialan ammattilaisina. Perehtyminen opinnäytetyön kannalta merkittäviin teoreettisiin viitekehyksiin on vahvistanut meidän ammatillista kasvua ja avannut uusia näkökulmia asioihin. Opinnäytetyömme kautta saimme myös kokemuksen tutkimusprosessin toteuttamisesta.

Opinnäytetyöprosessi laajensi ymmärrystämme ennaltaehkäisevän työn merkityksestä sosiaalialan työssä. Etenekin kiusaamisen näkökulmasta ennaltaehkäisevä työ on merkittävää. Kiusaamisilmiö on monille ihmisille tuttu niin koulu-

maailmasta kuin myös työelämästä. Vaikka kiusaamisesta puhutaan ja siihen puututaan, se ei tunnu loppuvan. Kiusaamisella voi olla vakavat seuraukset yksilön hyvinvointiin ja pitkään jatkuessaan se voi johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. Opinnäytetyömme kautta oivalsimmekin, että kiusaamisen juuret on tärkeä katkaista jo varhaiskasvatustilalla. Näin ollen kiusaamisen ennaltaehkäisy on tärkeä aloittaa jo varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön tekeminen lisäsi ymmärrystämme omasta roolistamme tulevana varhaiskasvattajina ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta. Varhaiskasvatuksessa aikuinen on vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemisesta. Varhaiskasvatuksessa lasten sosiaalisten taitojen tukeminen on merkittävä osa arkipäivän työtä ja se voidaan nähdä kiusaamista ennaltaehkäisevänä työnä. Jokaisella lapsella on oikeus kokea vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa myönteisenä ja palkitsevana. Lapsilla on yksilölliset valmiudet toimia toisten kanssa ja tästä syystä aikuisen rooli lasten vuorovaikutustaitojen tukemisessa korostuu. Se, miten kunnioitamme ja kohtelemme toisiamme vaikuttaa keskeisesti hyvinvointiimme. Lapsi ei kuitenkaan voi oppia näitä taitoja ilman aikuisten tukea.

Opinnäytetyön tekeminen lisäsi myös valmiuksiamme toteuttaa tavoitteellista ja prosessimaista työskentelyä itsenäisesti. Laadullisen tutkimuksen toteuttaminen oli meille uutta ja törmäsimme moniin haasteisiin tutkimusta toteuttaessa. Prosessin eteneminen oli välillä hidasta ja vaati monipuolista perehtymistä laadullisen tutkimuksen teoriakirjallisuuteen. Erilaisiin haasteisiin törmäämisen kautta oman keskeneräisyyden ja tietämättömyyden sietäminen vahvistui. Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on, että olemassa ei ole yhtä ainoaa tapaa toteuttaa sitä. Onnistumisen kokemuksena näemme sen, että löysimme oman tavan viedä tutkimusprosessia eteenpäin.

Teimme opinnäytetyön parityönä, joten opinnäytetyöprosessi oli opettavainen myös yhteistyön näkökulmasta. Yhteistyömme opinnäytetyön aikana toimi hyvin, vaikka ahdistuksiltakaan ei pystytty välttymään. Opinnäytetyön toteuttaminen parityönä opetti meille taitoa kuunnella toista ja ottaa huomioon toisen mielipiteet ja ajatukset. Yhteistyön näkökulmasta merkityksellinen oppimiskokemus

oli se, että toimiva yhteistyö vaatii avointa vuorovaikutusta. Opimme myös sen, että erilaiset haasteet eivät ole este hyvälle yhteistyölle. Näemme parityöskentelyn opinnäytetyössämme ehdottomana voimavarana, koska toiselta saatu tuki prosessin aikana oli erittäin merkityksellistä.

8.4 Jatkotutkimusideat

Tässä opinnäytetyössä haastattelimme päiväkodin työntekijöitä ja keräsimme työntekijöiden kokemuksia kiusaamisesta varhaiskasvatuksessa. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia myös tutkimuspäiväkodin lasten kokemuksia päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta. Keräämällä lasten kokemuksia kiusaamisilmiöstä, olisi mahdollista saada laajempi näkökulma tutkimuspäiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta. Opinnäytetyön voisi toteuttaa joko laadullisena tai toiminnallisena opinnäytetyönä.

Opinnäytetyömme tuloksista nousi esille, että kiusaamisen ennaltaehkäisyssä lasten sosiaalisten taitojen tukemisen näkökulmasta merkityksellistä on, että lapsi osaa tunnistaa omat tunteensa. Tutkimuspäiväkodissa nousi esille, että heillä on käytössä erilaisia menetelmiä kiusaamisilmiön sekä aiheeseen liittyvien teemojen kuten ystävyys ja hyvien käytösten käsittelyyn. Näitä menetelmiä olivat kirjallisuus, musiikki ja draama. Opinnäytetyöideana tutkimuspäiväkodissa voisi toteuttaa toiminnallisena opinnäytetyönä esimerkiksi tunteiden tunnistamiseen liittyvän prosessin, jossa lapset harjoittaisivat omien tunteidensa tunnistamista ja toisen tunteisiin asettumista. Prosessissa voitaisiin hyödyntää menetelmänä kirjallisuutta, musiikkia ja draamaa. Opinnäytetyön tuotoksena voisi valmistua malli tai opas, jonka avulla lasten tunnetunnetaitoja voidaan harjoittaa ja harjaannuttaa.

Lähteet

- Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 159–183.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kotimaa-Yhtiöt Oy / Kirjapaja.
- Helenius, A. 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hujala, E. & Fonsén, E. 2009. Loppuraportti Johtajuus ja varhaiskasvatuksen laatu – projekti. Tampereen yliopisto.
<http://www.tsr.fi/tsarchive/files/TietokantaTutkittu/2008/108041Loppuraportti.pdf>. 28.9.2014.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 149–165.
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Helsinki: Otava.
- Kanninen, K. & Sigfrids A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Helsinki: Stakes.
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Folkhälsan.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010b. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Folkhälsan.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

- Kullberg-Piilola, T. & Peltonen, A. 2000. Tunnemuku. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kupila, P. 2004. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa Laine, K. & Neitola, M. (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmässä. Suomen kasvatustieteellinen seura, 13–37.
- Lehtinen, A-R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Lehtinen, A-R. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutio ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 138–155.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Määttä, S. & Aro, T. 2011. Kognitiivisten taitojen merkitys itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) 2011. Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 42–59.
- Nurmi, P. & Schulman, M. 2013. Aikuinen lapsen vihan peilinä. Teoksessa Nurmi, P. (toim.) 2014. Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–45.
- Peltonen, A. 2000. Solmuja ja haasteita. Teoksessa Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. Tunnemuku. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 153–163.
- Poikkeus, A-M. 2011. Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. 2011. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 80–105.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>. 29.9.2014.
- Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta-ympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69–94.
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Reunamo, J. & Salomaa, P. 2014. Kielellisen kehityksen tukeminen. Teoksessa Reunamo, J. (toim.) 2014. Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rutanen, N. 2009. Mitä on vapaa leikki. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutio ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 207–226.
- Tiihonen, M. 2013. Joensuun kaupunki. Varhaiskasvatus. Kiusaamisen ennaltaehkäisy- ja puuttumisen suunnitelma.

http://www.joensuu.fi/documents/11127/58109/Kiusaamisen_ehk%C3%A4isy.pdf/d78ef21f-7055-4d7b-b20e-6d28cb01ead3.
29.9.2014.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vuorisalo, M. 2009. Ken leikkiin ryhtyy – Leikki lasten välisenä sosiaalisena ilmiönä päiväkodissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) 2009. Lapsuus, lapsuuden instituutio ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 156–181.

Opinnäytetyön toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja

Organisaation nimi:

Toimeksiantajan edustaja:

Osoite:

Puhelinnumero:

Sähköposti:

Joensuu kaupunki, varhaiskasutus- ja koulutus/toimi
 Päivi Liusti
 Koskikatu 7 A, 4. krs
 050 3565 480
 paivi.liusti@jns.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot

Koulutusohjelma:

Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):

Puhelinnumero:

Sähköposti:

Sosiaalialan koulutusohjelma/sosionomi (AMK)

1001258 Minna-Leena Kauppinen

1101307 Sari Multanen

Minna-Leena Kauppinen Sari Multanen

minna-leena.kauppinen@edu.karelia.fi sari.m.multanen@edu.karelia.fi

Toimeksiantannon kuvaus

Aihe

Toteutusmuoto

Aikataulu

Kustannusarvio ja

kustannusvastuu

Yksikkökohtainen opas
 Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamisen purkaminen
 Teema haastattelu, Learning Cafe'-menetelmä
 Aineiston keräys 13.5-20.5.2014

Toimeksiantajan sitoumukset

Opiskelijan sitoumukset

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa

Ohjaaja(t):

Heli Makkonen
 Kirsi Lindlöf

Opinnäytetyön julkisuus

Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.

Allekirjoitukset

Päiväys

Päiväys

Päiväys

Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys

Minna Kauppinen Minna Kauppinen
 Sari Multanen Sari Multanen

Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Päivi Liusti Päivi Liusti

Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Kirsi Lindlöf Kirsi Lindlöf

Opinnäytetyön tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen / yksikkökohtainen opas

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko:

työntekijät, lapset, vanhemmat

b) aineiston keruumenetelmä:

teemahaastattelu, Learning Cafe'-menetelmä

c) aineiston keruun ajankohta:

13.5 - 20.5.2014

Opinnäytetyön ohjaaja/t:

Heli Makkonen

Kirsi Lindlöf

Työelämäohjaaja:

16.5.2014

Päivi Kiiski
Päivähoidon johtaja

Joensuussa 23.4.2014

Minna Kauppinen
Minna Kauppinen

Sari Mänttä
Sari Mänttä

LIITTEET:

- tutkimussuunnitelma
- toteutussuunnitelma

HAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

- Koulutus
- Kuinka pitkään olet työskennellyt kyseisessä päiväkodissa?
- Kuinka paljon sinulla on työkokemusta päiväkodissa työskentelystä?

Kiusaaminen ja sen tunnistaminen

- Mitä mielestäsi on kiusaaminen päiväkotikäisten lasten kesken?
  - o Mitä piirteitä mielestäsi kiusaamiseen liittyy varhaiskasvatusiällä?
- Mikä on mielestäsi kiusaamisen ja konfliktin välinen ero?
  - o Miten mielestäsi kiusaamisen ja konfliktin erottaa?
- Millaista kiusaamista tässä päiväkodissa esiintyy?
  - o Fyysinen
  - o Psyykinen
  - o Sanallinen
  - o Suora
  - o Epäsuora
- Missä ja millaisissa tilanteissa kiusaamista esiintyy?
  - o Miksi niitä esiintyy juuri näissä tilanteissa?
- Mistä kiusaaminen mielestänne johtuu?

Kiusaamisen ehkäiseminen

- Mitä mielestäsi on kiusaamisen ennaltaehkäiseminen päiväkotikäisten lasten parissa?
- Miten mielestäsi kiusaamista ehkäistään juuri tässä päiväkodissa?
  - o Miten lasten välisiä konflikteja ratkaistaan?
  - o Miten lasten ryhmäytymiseen ja ryhmädynamiikkaan kiinnitetään huomiota?
  - o Miten lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja tuetaan?
  - o Millaista on lasten leikin havainnoiminen tässä päiväkodissa?
  - o Miten lasten itsetuntoa vahvistetaan?
  - o Mitä muita kiusaamisen ehkäisemisen keinoja on?
- Miksi kiusaamisen ennaltaehkäiseminen on tärkeää?

Kiusaamiseen puuttuminen

- Miten mielestäsi kiusaamistilanteisiin puututaan tässä päiväkodissa?
  - o Konkreettiset tavat
  - o Työntekijän rooli
  - o Lapsen/lasten rooli
- Mitkä kiusaamiseen puuttumisen toimintatavat mielestäsi ovat/tulisi olla työntekijöillä yhtenäiset?
- Miten mielestäsi kiusaamistilanteessa huomioidaan kiusaaja/kiusaajat, kiusattu/kiusatut ja muu ryhmä?
- Miten seuraatte jatkuuko kiusaaminen?

Yhteistyö vanhempien kanssa

- Millaista yhteistyötä teette vanhempien kanssa kiusaamisen ehkäisemiseksi?
  - o Haasteet ja mahdollisuudet
- Millaista yhteistyötä teette vanhempien kanssa kiusaamiseen puuttumisessa?
  - o Haasteet ja mahdollisuudet

Tutkimuslupa työntekijöiltä haastatteluun

Tutkimuslupa työntekijöiltä

Opiskelemme Karelia-ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Teemme opinnäytetyötä aiheesta Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen xxxx päiväkodissa. Opinnäytetyössämme tutkimme työntekijöiden kokemuksia aiheeseen liittyen. Pyydämmekin teiltä lupaa käyttää haastattelussamme saatuja aineistoja opinnäytetyössämme sekä lupaa nauhoittaa haastattelut. Haastattelut analysoidaan luottamuksellisesti eikä opinnäytetyössämme kenenkään vastaajan henkilöllisyys käy ilmi. Haastattelujen analysointien jälkeen hävitämme tutkimusaineiston asianmukaisesti.

Kiitos osallistumisestanne!

Minna Kauppinen
minna-leena.kauppinen@edu.karelia.fi

Sari Multanen
sari.m.multanen@edu.karelia.fi

Suostun, että haastattelut saa nauhoittaa ja kertomaani aineistoa saa käyttää yllämainitun opinnäytetyön tutkimusaineistona.

Paikka ja aika

Haastateltavan allekirjoitus ja nimen selvennys

Analyysitaulukko

Tutkimuskysymys: Millaisia kiusaamisen puuttumisen keinoja tutkimuspäiväkodissa on?					
Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä teema
kiusaamistilanteisiin puututaan ihan välittömästi kun ne nähdään tai sit monta kertaa lapset tulee kertomaan, et tuolla tuo itkee tai tuolla tuo kiusaa tuota. Ja tilanne pyritään selvittämään mahdollisimman hyvin	Työntekijä havaitsee tilanteen tai lapset tulevat kertomaan tilanteesta.	Työntekijän havainto, lapsen kertoma	Kiusaamistilanteen tunnistaminen	Tilanteen selvittäminen	Päiväkodin keinot kiusaamiseen puuttumiseen
se tilanne niin ku just kun puututetaan niin sitten se että se heti et se on turha se sitten seuraavana päivänä tai kun se aika mennee etteenpäin, niin eihän nääkään ennää muista sitä sitten että se on jo ajatus jo ihan jossain muualla et miusta se että ihminen puuttuu siihen joka on siinä lähellä ja näkee sen. Et ihan miun mielest sen pitäis olla näin. Et siinä mielessä pitäis sopia yhtenäiset käytännöt	Tilanteeseen puututaan heti, kun se havaitaan Tilanteeseen puuttuu se aikuinen, joka huomaa sen	Välitön puuttuminen	Kiusaamistilanteeseen puuttuminen		
aikuinen selkeesti sanoo, et mikä on oikein ja mikä on väärin, et lapsille tulee se tietoisuus siitä, että mitä voi tehdä ja mitä ei saa tehdä.	Aikuisen tehtävä on kertoa lapsille mikä on oikein ja mikä väärin	Aikuisen rooli	Kiusaamistilanteen käsittely		
olipa tilanne mikä tahansa, niin kaikkia osapuolia on kuultava ja mie niin kun haluan, että kaikki kertoo sen oman näkemyksensä rauhassa, vuoronperään ja sit yhdessä ruvetaan miettimään ja pohtimaan, että okei missä meni mönkään, mitä ois voinu tehdä kenties toisin kiusaajan kans käsitellään se asia et mitä luulet et miltä toisesta tuntu? Ja mitä sinä teit	Molemmat osapuolet saavat kertoa oman näkökulmansa ja yhdessä pohditaan tilannetta Kiusatun asemaan asettuminen	Osapuolten kuuleminen ja huomioiminen			
et käyvään sitä tilannetta ja.. just niitä kuvien käyttöä sitten vielä et näille pienille Et se tilanne pysäytetään ja sitten lasten kanssa keskustellaan, sitten mietitään ne jatkotoimenpiteet.	Tilanteen käsittely kuvien avulla Keskustellaan lasten kanssa tilanteesta	Menetelmät			